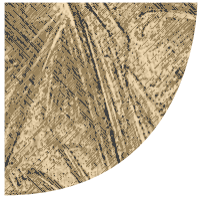

Od wczesnego chrześcijaństwa do gotyku

podręcznik historii sztuki
w Polskim Języku Migowym (PJM)

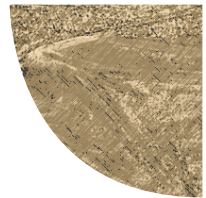

Spis treści

Wstęp	6
Sztuka wczesnochrześcijańska	7
1. Architektura wczesnochrześcijańska	8
2. Baptysterium	10
3. Bazylika Sant'Apollinare Nuovo w Rawennie	12
4. Bazylika św. Piotra na Watykanie	14
5. Malowidła katakumbowe	16
6. Orant/orantka	18
7. Rzeźba wczesnochrześcijańska	20
8. Sztuka wczesnochrześcijańska	22
Sztuka ruska	25
1. Andriej Rublow i Teofan Grek	26
2. Cerkiew i ikonostas	28
3. Hodegetria i Eleusa	30
4. Ikona	32
5. Sztuka ruska	34

Sztuka krajów islamskich	37
1. Architektura islamu	38
2. Meczet	40
3. Motywy dekoracyjne	42
4. Sztuka krajów islamskich	44
Sztuka bizantyjska	47
1. Bazylika San Vitale w Rawennie	48
2. Bizantyjskie rzemiosło artystyczne	50
3. Cechy sztuki bizantyjskiej	52
4. Hagia Sophia w Konstantynopolu (Stambule)	54
5. Pantokrator	56
Sztuka przedromańska	59
1. Kaplica Pałacowa Karola Wielkiego w Akwizgranie	60
2. Księga z Durrow i Ewangeliarz Godeskalka	62
3. Klasztor	64
4. Kościół św. Michała w Hildesheim	66
5. Malarstwo karolińskie	68
6. Sakralna architektura przedromańska	70
7. Sklepienie	72
8. Sztuka karolińska	74
9. Sztuka ottońska	76
10. Sztuka przedromańska	78
11. Sztuka przedromańska w Polsce	80

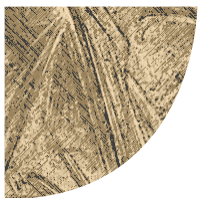

Sztuka romańska	83
1. Architektura sztuki romańskiej	84
2. Dekoracja w architekturze romańskiej	86
3. Drzwi gnieźnieńskie	88
4. Kolegiata w Tumie pod Łęczycą	90
5. Konstrukcja świątyni romańskiej	92
6. Kościół św. Andrzeja w Krakowie	94
7. Krypta św. Leonarda na Wawelu	96
8. Relikwiarz	98
9. Rzemiosło i malarstwo sztuki romańskiej	100
10. Rzeźba sztuki romańskiej	102
11. Rzeźby romańskie w Polsce	104
12. Styl romański w Polsce	106
13. Sztuka romańska	108
14. Tkanina z Bayeux	110
15. Trybowanie	112
16. Witraż	114
Sztuka gotycka	117
1. Architektura gotycka w Polsce	118
2. Architektura sztuki gotyckiej w Europie	120
3. Barbakan w Krakowie	122
4. Brama Floriańska w Krakowie	124
5. Collegium Maius w Krakowie	126
6. Epitafium	128
7. Gotyk angielski	130
8. Jeździec z Bambergu	132
9. Kaplica Trójcy Świętej na Zamku w Lublinie	134

10. Katedra Notre-Dame w Paryżu	136
11. Katedra w Salisbury	138
12. Katedra w Wells	140
13. Kolegiata w Wiślicy	142
14. Kościół Mariacki w Krakowie	144
15. Malarstwo gotyckie w Europie i w Polsce	146
16. Nagrobek tumbowy	148
17. Ołtarz Mariacki Wita Stwosza	150
18. Pałac papieży w Awignonie	152
19. Typ rzeźby piękna Madonna	154
20. Pieta z Awinionu	156
21. Pieta z Lubięża	158
22. Poliptyk grudziądzki	160
23. Rzeźby gotyckie w Polsce	162
24. Rzemiosło artystyczne sztuki gotyckiej w Europie i w Polsce	164
25. Rzeźba sztuki gotyckiej w Europie i w Polsce	166
26. Sainte-Chapelle w Paryżu	168
27. Sztuka gotycka	170
28. Uta Von Ballenstedt I Ekkehard II z Katedry w Naumburgu	172
29. Zamek i pałac Wielkiego Mistrza w Malborku	174
30. Wit Stwosz	176

Wybrana literatura: 178

Lista i źródła ilustracji 180

Wstęp

Podróżując po Europie i Polsce bardzo często można zobaczyć strzeliste, bogato dekorowane kościoły, oblegane przez turystów. Katedry w Mediolanie, Notre-Dame w Paryżu, Amiens, Chartres, Burges, Canterbury, Wells, Salisbury, Gnieźnie wzbudzają podziw i zadumę nad umiejętnościami ówczesnych architektów.

Bogactwo ornamentów wschodnich w sztuce islamu oszałamia turystów a tajemniczość i uduchowienie ikon Andrieja Rublowa skłania do przemyśleń na temat tajemnic wiary. Przyszedł czas aby o nich krótko opowiedzieć w polskim języku migowym.

Zbiór najważniejszych zagadnień z zakresu wiedzy o okresie historii sztuki od wczesnego chrześcijaństwa do gotyku jest efektem realizacji projektu „Od wczesnego chrześcijaństwa do gotyku - podręcznik historii sztuki w Polskim Języku Migowym (PJM)”.

Filmy z napisami są udostępniane na kanale YouTube celem upowszechniania tej wiedzy wśród samych osób głuchych jak i ich otoczenia. Są także ważnymi materiałami edukacyjnymi w zakresie wiedzy o sztuce, stworzonymi w celu uwrażliwienia na piękno kultury i samej sztuki.

Jak korzystać?

E-publicacja w pdf pod każdym filmikiem jest zbiorem wszystkich podstawowych haseł z definicjami. Dla osób zainteresowanych poszerzaniem wiedzy zostały dołączone do e-publicacji najważniejsze źródła wiedzy w postaci publikacji książkowych i internetowych.

Przy każdym zagadnieniu jest ikona 2 rąk, która jest ikoną dostępu do filmu w polskim języku migowym na specjalnie utworzonym kanale YouTube. Wystarczy kliknąć i się otworzy film z daną definicją na YouTube.

Powodzenia w zdobywaniu wiedzy!

1. Architektura wczesnochrześcijańska

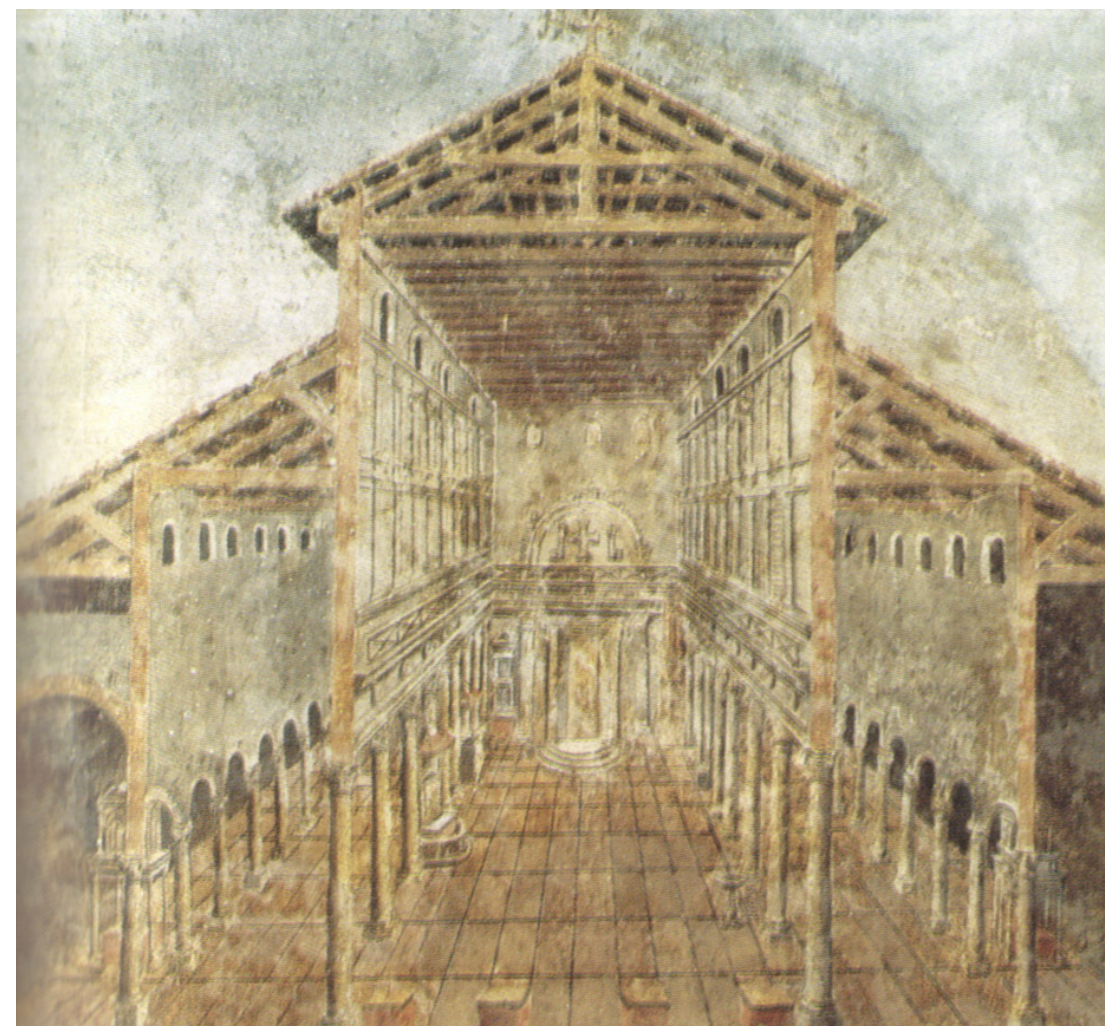
W architekturze wczesnochrześcijańskiej ukształtowały się dwa typy budynku sakralnego:

- bazylika o 3 lub 5 nawach wydzielonych kolumnadą i przykrytych drewnianym stropem lub więźbą dachową, odkrytą od wewnątrz. W najstarszych obiektach nie występują sklepienia. Najwyższa nawa środkowa zakończona była apsydą, przeznaczoną dla duchowieństwa. Budynki początkowo poprzedzane były dziedzińcem (atrium), z sadzawką (studnią otoczoną krużgankami, początkowo służącą do chrzczenia wiernych). W późniejszych budowlach atrium zanikło, a przedsionek zamknięto drzwiami.
- budowla na planie centralnym – na rzucie koła lub wieloboku, spotykaną początkowo w mauzoleach, od połowy IV wieku także w baptysteriach, a od końca wieku IV w kościołach.

Przekształcano również istniejące świątynie i budynki publiczne w obiekty sakralne związane z chrześcijaństwem.

Niewiele wiadomo o dekoracji pierwszych kościołów. Sztuka zdobienia wnętrz rozwijała się powoli, nie istniała bowiem tradycja sztuki figuralnej. Fasady i mury zewnętrzne kościołów były skromne, bogate natomiast były ich wnętrza, w których stosowano płyty marmurowe do wykładania ścian i posadzek oraz mozaiki – w absydach, na ścianach naw i w łukach triumfalnych.

Wnętrze bazyliki św. Piotra na Watykanie (malowidło ukazujące stan sprzed wyburzenia)

źródło ilustracji →

2. Baptysterium

Baptysterium to budynek przeznaczony do obrzędu chrztu, tzw. kościół chrzcielny, na ogół znajdujący się w pobliżu większego kościoła, zazwyczaj wolno stojący na planie centralnym (niekiedy z ambitem - obejściem) jako jednoprzestrzenne wnętrze kryte zazwyczaj kopułą. Pośrodku baptysterium znajdował się zagłębiony w posadzkę basen chrzcielny, bądź kamienna chrzcielnica na cokole a ściany arkadowe i kopułę zdobiły dekoracje mozaikowe bądź freskowe.

Najbardziej znanym baptysterium jest Baptysterium Ortodoksów w Rawennie we Włoszech zbudowane w V wieku, które jednocześnie jest najstarszym zabytkiem Rawenny. W baptysterium na sklepieniu nad basenem chrzcielnym umieszczono mozaikę z przedstawieniem chrztu Chrystusa w Jordanie, co stanowiło bezpośrednie nawiązanie do ustanowienia sakramentu chrztu i jego znaczenia dla wiernych. Głównej scenie towarzyszyły postaci męczenników (ukazywanych z palmami – symbolem męczeństwa) niosących dary Chrystusowi.

Baptysterium Ortodoksów w Rawennie we Włoszech

źródło ilustracji →

3. Bazylika Sant'Apollinare Nuovo w Rawennie

Bazylika Sant'Apollinare Nuovo znajduje się w Rawennie we Włoszech. Jest jednym z wczesnochrześcijańskich zabytków, zaliczonym także do okresu bizantyńskiego, wpisanym na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Kościół został wybudowany na początku VI wieku przez króla Ostrogotów Teodoryka jako kaplica pałacowa. Po zdobyciu Rawenny w 540 roku przez Bizantyńczyków, kościół w 561 roku został ponownie konsekrowany i przekazany katolikom. Wezwanie św. Apolinarego bazylika otrzymała w IX wieku, gdy sprowadzono do niej relikwie tego świętego. Jest to budowla trójnawowa w układzie bazylikowym (w nawie głównej zastosowano strop płaski z kasetonami), a korpus jest zamknięty absydą z ołtarzem. Niegdyś poprzedzona atrium, obecnie XVI-wiecznym portykiem.

Ściany bogato dekorowane mozaikami początkowo ukazującymi dwa orszaki dworskie, następnie przerobionymi na procesje męczenników i męczennic wiodące odpowiednio do tronu Chrystusa i Maryi.

Bazylika Sant'Apollinare Nuovo w Rawennie - wnętrze kościoła w kierunku apsydy

źródło ilustracji →

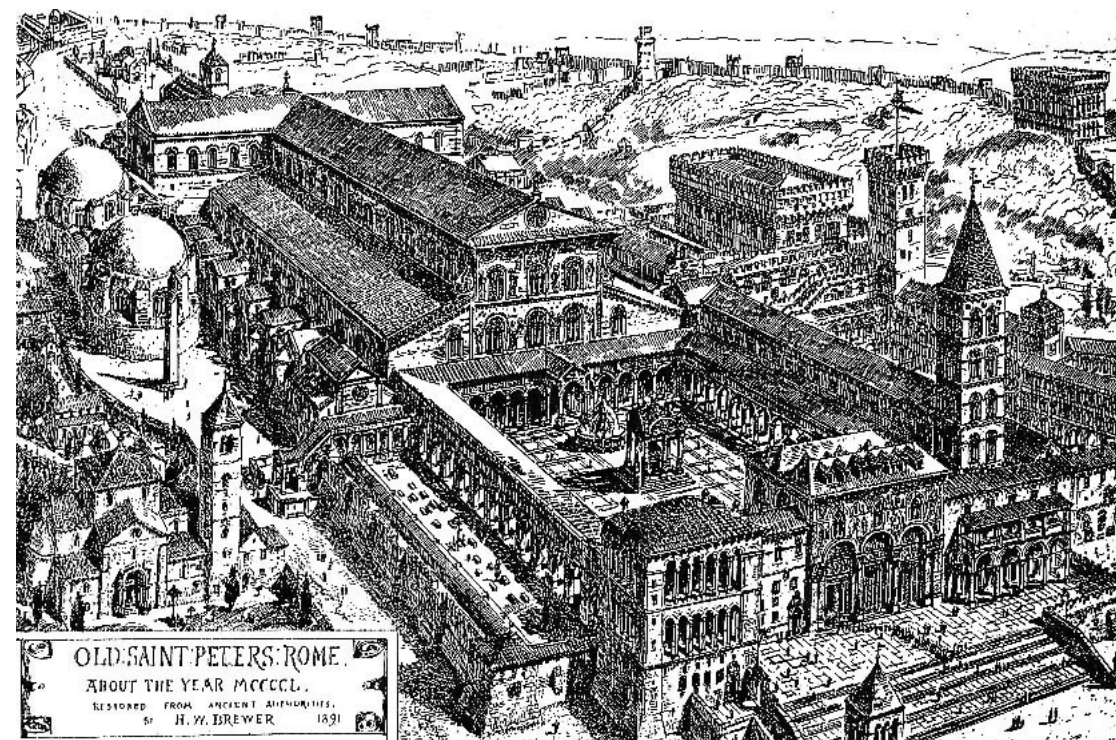
4. Bazylika św. Piotra na Watykanie

Pierwsza bazylika św. Piotra na Watykanie została ufundowana przez Konstantyna Wielkiego około 324 roku jako wczesnochrześcijańska świątynia pięcionawowa na miejscu pochówku św. Piotra, uznawanego przez katolików za pierwszego papieża – jego grób leży pod głównym ołtarzem.

Została zbudowana na planie podłużnym, z transeptem zamkniętym absydą z ołtarzem oraz z prezbiterium przeznaczonym dla duchowieństwa. Nawa główna była dwa razy wyższa i szersza niż boczne nawy (tzw. układ bazylikowy), kryta dwuspadowym dachem. Pod dachem znajdowały się okna oświetlające wnętrze, poprzedzało ją prostokątne atrium, a w środku znajdował się basen do oczyszczania (katharsis).

Między atrium a bazyliką znajdował się narteks – obszerny przedsionek przeznaczony dla katechumenów i pokutników. Bazylika została zburzona w XVI wieku.

Bazylika św. Piotra na Watykanie około 1450 (rekonstrukcja wyglądu, pochodząca z około 1890 roku) rys. H.W.Brewer, 1891

źródło ilustracji →

5. Malowidła katakumbowe

Malarstwo rzymskie o charakterze pogańskim było inspiracją dla malowideł katakumbowych. W najwcześniejszym okresie zdobiono je w tzw. stylu linearnym: ściany i sklepienia malowano na jasny kolor i dzielono siatką linii, wewnątrz których umieszczano pojedyncze przedstawienia.

Najstarszymi przykładami malowideł są malowidła w pokoju rzymskim Dobrego Pasterza w katakumbach Domitilli (pierwsze dziesięciolecie III wieku), krypty Lucyny w katakumbach Kaliksta (lata 20. III wieku), kaplice Sakramentów w katakumbach Kaliksta (około połowy III wieku).

W malarstwie wczesnochrześcijańskim III wieku szczególną rolę odgrywały symbole:

- orant – pobożność,
- paw – nieśmiertelność,
- ryba – Chrystus,
- okręt – wędrówka ziemską do nieba,
- światło świecy, kaganka, pochodni – „oświecenie wiarą”, „Chrystus światłość światła”,
- krzyż – męka, narzędzie zbawienia ludzi.

Malowidło Dobrego Pasterza z katakumb Domitilli w Rzymie we Włoszech

źródło ilustracji →

6. Orant/orantka

Orant/orantka (łac. *orans-ntis*, 'modlący się') było to bardzo popularne w ikonografii chrześcijańskiej przedstawienie stojącej frontalnie postaci w długiej szacie, w pozie modlitewnej (ze wzniesionymi ku górze rękami i rozwartymi dłońmi). Postacie orantów symbolizujące dusze zmarłych znajdujących się w raju, występowały w sztuce wczesnochrześcijańskiej i bizantyjskiej - Matka Boska była przedstawiana jako orantka.

Orantka - fragment malowidła z cubiculum Velatio w katakumbach Priscylli w Rzymie we Włoszech, koniec III wieku

źródło ilustracji →

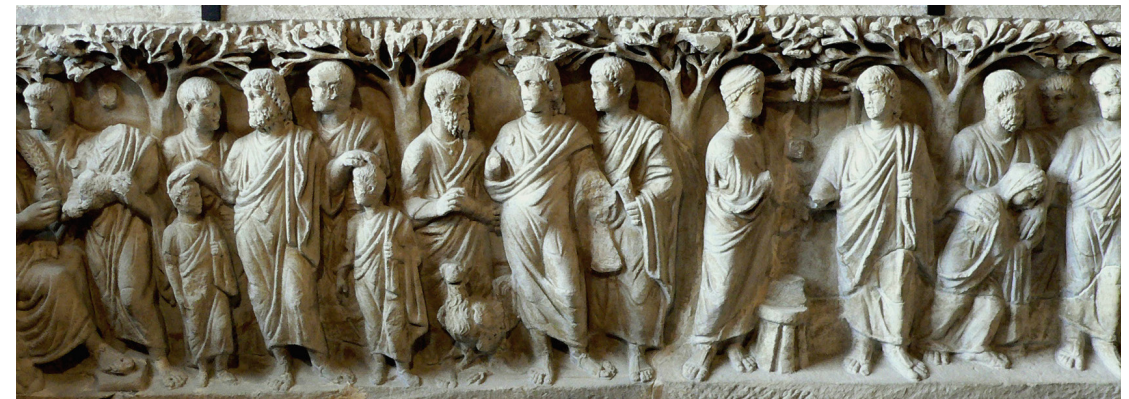

7. Rzeźba wczesnochrześcijańska

Rzeźba wczesnochrześcijańska była reprezentowana przez sarkofagi chrześcijańskie wykonywane przez warsztaty produkujące wcześniej sarkofagi pogańskie. Na ścianach kamiennych trumien pojawiły się tematy z ikonografii chrześcijańskiej, np. sceny biblijne, moralizatorskie, również monogram Chrystusa, czy popularne wówczas przedstawienia Dobrego Pasterza jako Syna Bożego w formie płaskorzeźb inspirowanych sztuką rzymską.

Powstawały płaskorzeźby, drobne figurki o charakterze kultowym itp. Pojawił się także nowy typ głowicy kolumny – kapitel koszowy z impostem (nasadnikiem), oraz ornament roślinno-zwierzęcy z monogramem Chrystusa.

Sarkofag z motywem drzew, IV wiek, z kolekcji Muzeum w Luwrze w Paryżu, Francja

źródło ilustracji →

8. Sztuka wczesnochrześcijańska

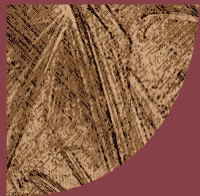
Sztuka wczesnochrześcijańska była sztuką pierwszych chrześcijan, wyrażającą ich przynależność religijną, powstającą w basenie Morza Śródziemnego. W najszerszym rozumieniu sztuka wczesnochrześcijańska obejmuje okres od II do VII wieku n.e. W pierwszych trzech wiekach chrześcijanie nie potrzebowali świątyń, bo byli prześladowani i nie mogli manifestować swojej wiary. Był to 1 okres sztuki wczesnochrześcijańskiej.

W 313 roku cesarz Konstantyn Wielki wydał Edykt Mediolański legalizujący religię chrześcijańską. Od tego czasu zaczyna powstawać sztuka zwana wczesnochrześcijańską. II okres sztuki trwał od początku IV wieku do schyłku starożytności. W 391 roku cesarz Teodozjusz uznał chrześcijaństwo za religię panującą – państwową.

Chrystus – malowidło z sufitu cubiculum nr 4, katakumby Komodilli w Rzymie we Włoszech, koniec IV wieku

źródło ilustracji →

Sztuka ruska

1. Andriej Rublow i Teofan Grek

Andriej Rublow (urodził się około 1360 – zmarł 1430) był ruskim mnichem, świętym Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego, pisarzem, twórcą ikon. Jest uważany za najwybitniejszego przedstawiciela moskiewskiej szkoły pisania ikon. Był uczniem św. Sergiusza z Radoneża. Za pierwsze dzieło Rublowa uznaje się freski Soboru Zaśnięcia Matki Bożej na Gorodku w Zwienigorodzie (powstały około 1400 roku) zachowane do dziś w niewielkich fragmentach.

Mistrzostwo jego sztuki polega przede wszystkim na harmonii, proporcji, rytmiczności linii i konturów, delikatnych czystych barwach. Jego twórczością rządzi światło, odzwierciedlające duchowe, niebiańskie piękno. Cechą charakterystyczną jest malarskie opracowanie twarzy, wyrazisty rysunek. Surowość i ascetyzm oblicza nadają medytacyjny nastrój wizerunku. Zastygłe nieruchomo ciało prezentuje pozę pełną pokory i powagi. Najbardziej znane ikony Rublowa to Święta Trójca (powstała około 1410 lub 1425-1427) i Matka Boska Włodzimierska (powstała około 1408).

Teofan Grek (urodził się 1340/1350 – zmarł 1405/1415) był malarzem bizantyjskim. Działał w Konstantynopolu, później w Nowogrodzie Wielkim i Moskwie. W Nowogrodzie stworzył freski w cerkwi Przemienienia Pańskiego (Spaso-Preobrażeńska). Pracował od 1405 roku wspólnie z Andriejem Rublowem przy zdobieniu Kremla i jego świątyń. Przypisuje się mu autorstwo części ikon z ikonostasu w soborze Błagowieszczeńskim.

Ikona Świętej Trójcy autorstwa Andrieja Rublowa, około 1410 roku, z kolekcji Galerii Tretiakowskiej w Moskwie, Rosja

źródło ilustracji →

2. Cerkiew i ikonostas

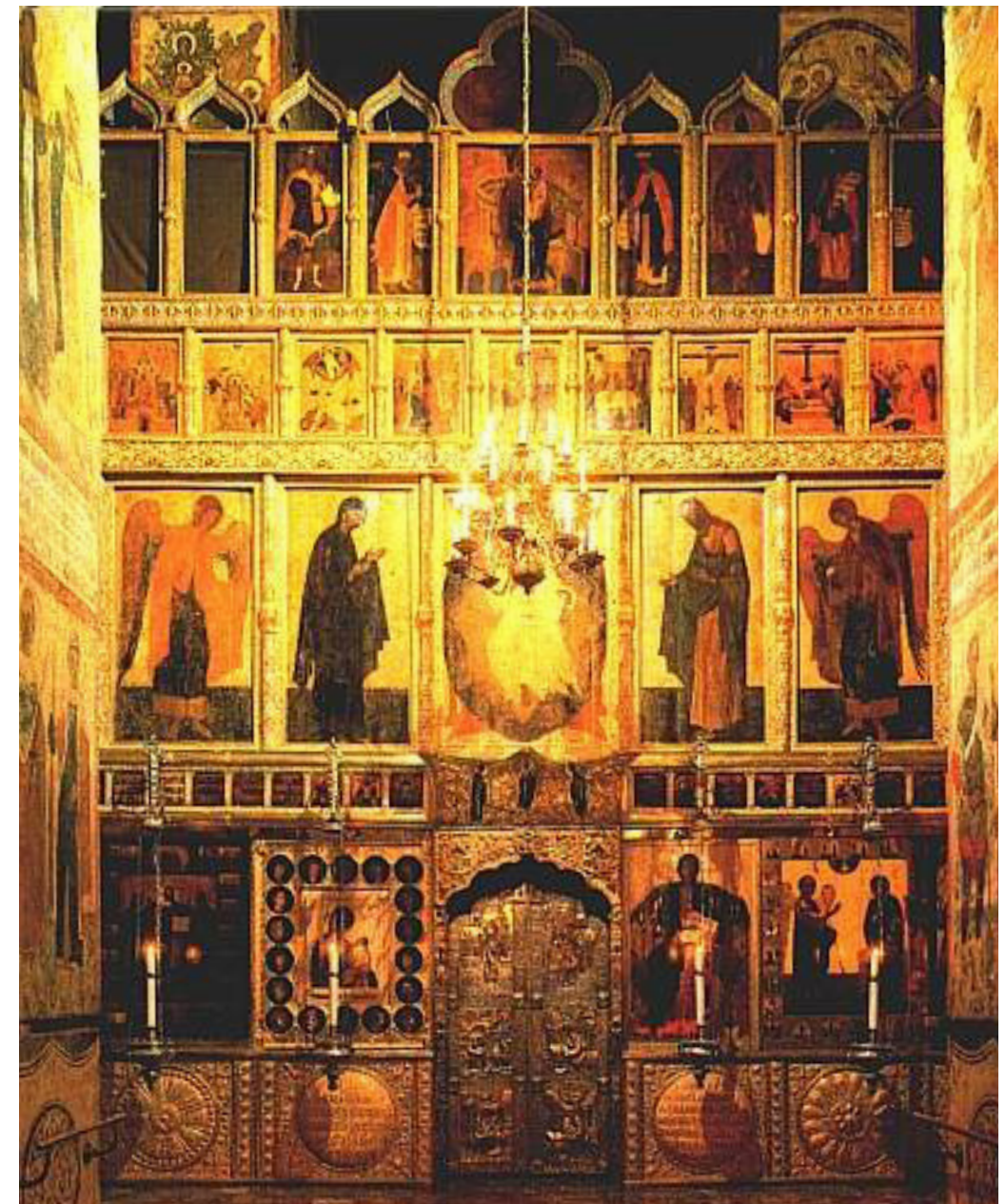
Cerkiew jest świątynią obrządku wschodniego. Dzieli się na trzy części niezbędne do sprawowania liturgii: sanktuarium, czyli przestrzeń ołtarzową (prezbiterium), oddzieloną od niego ikonostasem częścią nawową i poprzedzający ją narteks; pośrodku sanktuarium – w którym mogą przebywać jedynie duchowni – zwykle podwyższonego w stosunku do nawy, znajduje się ołtarz.

Ikonostas w cerkwiach jest ścianą dzielącą nawę od przestrzeni ołtarzowej. Ikonostas jest wysoki, całkowicie zamknięty, pośrodku znajduje się przejście do przestrzeni ołtarzowej. Ikonostas składa się z kilku rzędów ikon rozmieszczonych wg ściśle określonych reguł zgodnych z treścią liturgii Starego i Nowego Testamentu; w części centralnej zawsze umieszczana była grupa Deesis (Chrystus w otoczeniu świętych).

W X wieku budowano pierwsze budowle kamiennych opartych na wzorach bizantyjskich z cechami lokalnymi. Cerkwie były budowane na planie krzyża greckiego i posiadały najczęściej jedną lub pięć kopuł. Pod wpływem wzorów bizantyjskich nastąpiło najpóźniej w XII wieku wprowadzenie kopuł cebulowych.

Do znakomitych przykładów cerkwi należą: monaster św. Jerzego w Nowogrodzie Wielkim (1030), sobór Przemienienia Pańskiego w Czernihowie (1036), sobór Zaśnięcia Bogurodzicy Ławry Peczerskiej (1051), sobór Mądrości Bożej w Kijowie (1017–1037), sobór Mądrości Bożej w Nowogrodzie Wielkim (1045–1052).

Ikonostas z soboru Błagowieszczeńskiego (Zwiastowania) w Moskwie w Rosji

źródło ilustracji →

3. Hodegetria i Eleusa

Hodegetria jest typem ikonograficznym wizerunków Matki Boskiej z Dzieciątkiem ukazującym Marię, która prawą dłonią wskazuje na Chrystusa na jej lewym ramieniu, zwracającego się w stronę widza i unoszącego prawą dłoń w geście błogosławieństwa. Frontalne ujęcie postaci, pewna sztywność ich upozowania nadają przedstawieniu charakter wyraźnie reprezentacyjny.

Ten typ wizerunków maryjnych, znany już ze sztuki wczesnochrześcijańskiej, stał się około VI wieku bardzo popularny w malarstwie bizantyjskim, a w okresie pobizantyjskim w sztuce chrześcijańskiego Wschodu, występował też w sztuce zachodnioeuropejskiej.

Eleusa (miłosierna) to typ ikonograficzny przedstawień Matki Boskiej z Dzieciątkiem, ukazujący Marię, trzymającą w ramionach młodzieńczego Chrystusa i skłaniającą ku niemu głowę; Jezus obejmuje Marię za szyję i przytula policzek do jej twarzy, Takie ujęcie służy wyeksponowaniu ich silnego związku uczuciowego. Ten wizerunek znany w Bizancjum od IX wieku, był obok wizerunków Hodegetrii najbardziej popularnym przedstawieniem maryjnym w sztuce wschodniochrześcijańskiej.

Hodegetria – wizerunek Matki Boskiej, szkoła nowogrodzka, około 1380 roku

źródło ilustracji →

4. Ikona

Ikona jest obrazem kultowym, ukształtowanym w sztuce wschodnio-chrześcijańskiej, wyobrażającym osoby święte, sceny biblijne i liturgiczno-symboliczne. Ikony jako święty wizerunek nie były tylko przedstawieniem postaci świętego lub ilustracją Pisma Świętego, lecz obrazem tego co niewidzialne. Opatrywano je napisami lub skrótami. Były malowane wg wzoru na desce lipowej lub sosnowej, techniką tempery lub enkaustyki.

Do wykonania ikony używano dużej ilości złota (złoczone tło), a postaci w układzie centralnym miały duże, przenikliwe oczy patrzące w nieskończoność.

Ikona miała także kowczeg czyli rodzaj ramy okalającej ikonę i wprowadzającej dodatkowe małe ikony. Ikony były malowane wg wzorów, które bardzo często w późniejszych wiekach znajdowały się w podlinnikach czyli „podręcznikach” malarstwa ikonowego zawierających wzorce ikonograficzne, których należało ściśle przestrzegać zgodnie z zasadami obrządku wschodniego.

Chrystus Pantokrator, ikona z klasztoru św Katarzyny z Synaju w Egipcie wykonana techniką enkaustyki

źródło ilustracji →

5. Sztuka ruska

Sztuka chrześcijańska Rusi rozwijała się na terenach obecnej Rosji, Białorusi i Ukrainy w okresie od przyjęcia chrześcijaństwa (988) do końca XVII wieku. Najstarszym ośrodkiem sztuki ruskiej był Kijów. Szczególnie charakterystyczne dla sztuki ruskiej było budownictwo cerkiewne i malarstwo ikonowe, początkowo powtarzające wzorce sztuki wczesnochrześcijańskiej i bizantyjskiej. W sztuce ruskiej wykształciły się dwie główne szkoły malarstwa ikonowego:

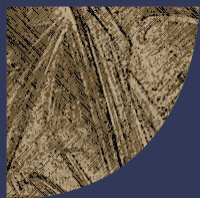
- szkoła moskiewska – jej cechy to: zainteresowanie perspektywą, emocjonalność przedstawień, a głównym przedstawicielem był Andriej Rublow,
- szkoła nowogrodzka – jej cechy to: malarstwo wrażeniowe, impresyjne, np. idealne wcielenia mnichów; postaci pełne mistycyzmu, wzniosłości, kontemplacji, a głównym przedstawicielem był Teofan Grek.

Chrystus Zbawiciel – ikona autorstwa Andrieja Rublowa (około 1400 roku), z kolekcji Galerii Tretiakowskiej w Moskwie, Rosja

źródło ilustracji →

Sztuka krajów islamskich

1. Architektura islamu

Charakterystyczne elementy architektury islamskiej to:

- kopuły oparte na kolistych murach, pendentywach lub trompach często złożonych z maleńkich celek lub pionowo spiętrzonych stalaktytów;
- meczety z minaretami, w których wielkie dziedzińce są często połączone z centralną salą modlitw;
- dekoracja za pomocą geometrycznych i powtarzalnych ornamentów (arabesek) oraz częste używanie dekoracyjnego kaligrafowanego pisma jako ornamentu;
- rzadkie przedstawienia figuralne (ludzi i zwierząt). Często motywem są - zazwyczaj stylizowane i uproszczone - liście roślin.

Wystrój wykonywany w formie malowideł lub mozaiki z płytek fajansowych o jaskrawych, nasyconych barwach, spotykany jest zarówno na płaszczyznach ścian, jak i wewnętrznej powierzchni kopuł.

Architektura islamu jest często nazywana „architekturą zasłony”, gdyż jej piękno leży w przestrzeniach wewnętrznych (dziedzińcach i pokojach), które nie są widoczne z zewnątrz. Architektura pałaców sztuki islamu opiera się na swobodnym układzie pomieszczeń rozdzielonych wewnętrznymi dziedzińcami z zielenią i fontanną lub basenem pośrodku, otoczonych ogrodami.

W poszczególnych częściach układu występuje rygorystyczna, uderzająca symetria a w całości planu swobodne i takie wzajemne usytuowanie pomieszczeń tworzy wrażenie różnorodności punktów widzenia.

Użycie monumentalnych form, takich jak wielkie kopuły, wysokie minarety i duże dziedzińce, ma sprawiać wrażenie siły i potęgi.

Błękitny Meczet (Meczet Sułtana Ahmeda) w Stambule w Turcji z wysokimi, smukłymi minaretami

źródło ilustracji →

2. Meczet

Meczet to muzułmańska budowla kultowa pełniąca funkcję domu modlitwy. Jej główną część stanowi obszerna sala modlitw z mihrabem (nisza w jednej ze ścian meczetu), wskazującym wiernym kierunek, w którym leży święte miasto islamu Mekka.

Przed salą modlitw znajduje się zwykle dziedziniec otoczony kolumnadą, pośrodku dziedzińca często usytuowana jest studnia lub basen, służące do rytualnych ablucji. Charakterystycznym elementem kompozycji architektonicznej meczetu na zewnątrz są smukłe wieżyczki – minarety, z których wzywano wiernych na modlitwę.

Arabowie korzystali ze zdobyczy i tradycji krajów podbitych. Istniała duża różnorodność w budownictwie religijnym - meczety wznoszono na planie bazylikowym, centralnym, lub przekształcano je z budowli innych wyznań. Dominowała duża liczba kolumn i łuków tworząca logiczny, ale skomplikowany i tajemniczy układ. Materiałem budowlanym była głównie cegła glazurowana, rzadziej kamień.

Grobowce muzułmańskie (mauzolea) miały zazwyczaj plan centralny o formie wielokąta foremego, zdobione były ceramiczną okładziną lub delikatnymi rzeźbiarskimi reliefami.

Wnętrze meczetu w Kordobie w Hiszpanii

źródło ilustracji →

3. Motywy dekoracyjne

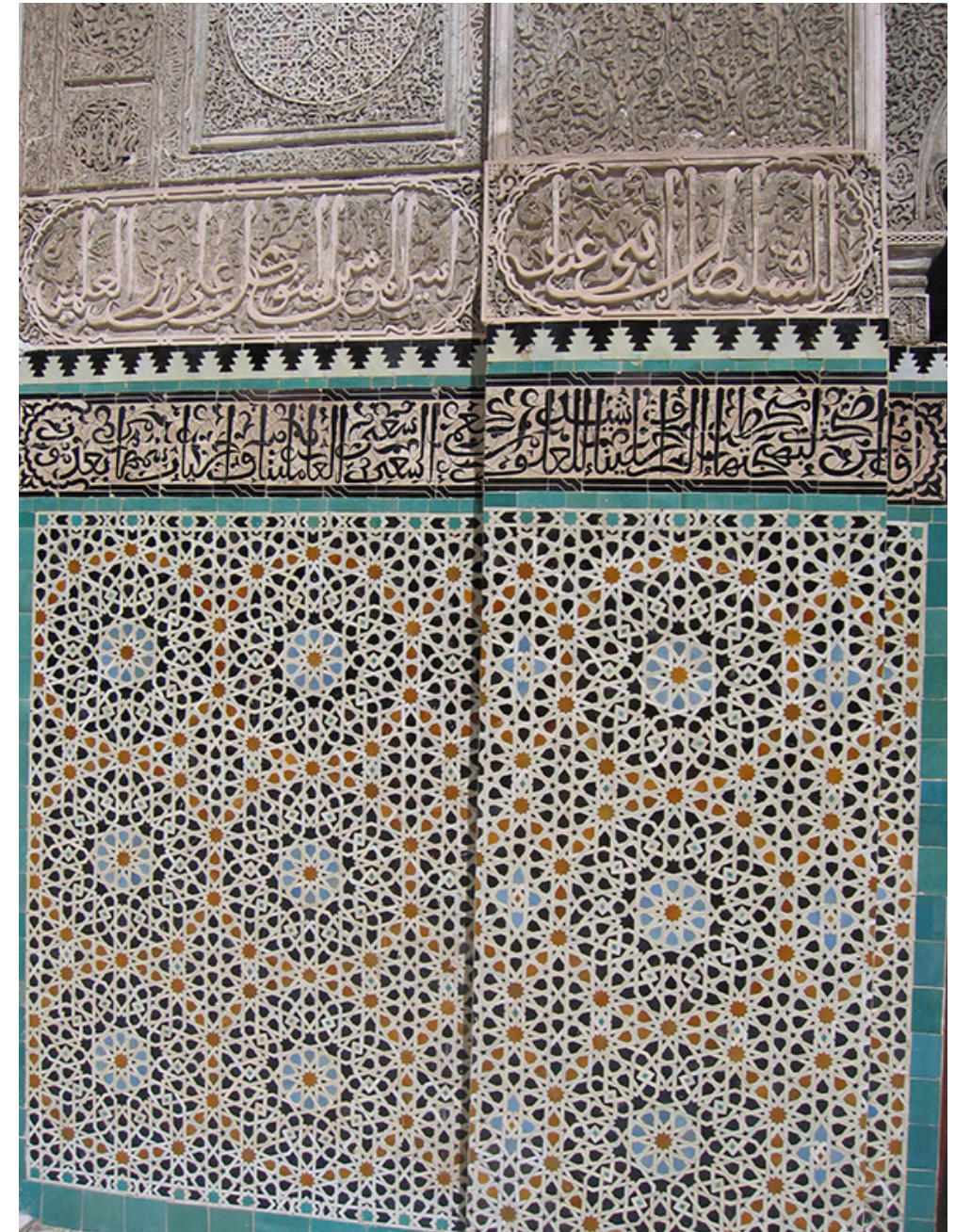
Dekoracja w sztuce islamu jest podporządkowana podziałom architektonicznym, ale dominuje nad konstrukcją. Elementy architektoniczne są zarazem dekorowane (np. Dziedziniec Lwów w Pałacu Alhambra w Granadzie w Hiszpanii – sklepienia, łuki, ściany są pokryte koronką dekoracji stiukowej). Motywy są z reguły oparte na jednej lub kilku osiach symetrii. Tworzą układy rytmiczne, zawile i skomplikowane, logiczne. Są to ornamenty:

- abstrakcyjne – geometryczne, utworzone z przenikających się łuków, okręgów, linii prostych;
- organiczne – o miękkim rysunku delikatnych linii, operujące często przestylizowanymi motywami roślinnymi;
- zdobnicze – wplecione są teksty pisma np. sufickiego, które niewiele różni się od motywów dekoracyjnych i stanowią z nimi organiczną całość.

Częstym motywem ornamentycznym wełnianych kobierców, metalowych naczyń, rzeźby reliefowej był kształt mihrabu.

Mimo zakazu religijnego, spotyka się także ornamenty figuralne. Ornament zawsze pokrywa całą powierzchnię płaszczyzny, tworząc kompozycję otwartą we wszystkich kierunkach.

Mozaiki geometryczne z meczetu Bou Inania Madrasa, Fez, Maroko

źródło ilustracji →

4. Sztuka krajów islamskich

Sztuka islamu to sztuka rozwijająca się na obszarach arabskich od około VII wieku (wprowadzenie islamu) do XV wieku; w Azji Środkowej i Mniejszej, w Afryce Północnej, Indonezji, również w Hiszpanii, poprzez którą oddziaływała na sztukę europejską. Z uwagi na obowiązujący w religii muzułmańskiej zakaz przedstawiania w sztuce postaci ludzkiej, innych istot żywych, oraz obrazowania boga (celem była ochrona religii przed bałwochwalstwem) dominowała sztuka dekoracyjna o motywach roślinnych bądź abstrakcyjno – ornamentalnych. Wielobarwność, różnorodność, lśnienie, zmienność – to cechy sztuki islamu, gdzie bogactwo wyobraźni przeplata się z matematyczną ścisłością i logiką.

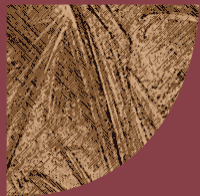

Widok wnętrza świętego miejsca islamu – meczetu Umaijjadow w Damaszku, Syria

źródło ilustracji →

Sztuka bizantyjska

1. Bazylika San Vitale w Rawennie

Bazylika San Vitale jest jednym z najważniejszych zabytków Rawenny we Włoszech i ważniejszych przykładów sztuki bizantyjskiej w Europie zachodniej i znajduje się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO. Budowę kościoła rozpoczęto w czasach Teodoryka Wielkiego, w 527 roku i ukończono w 548 roku, za panowania cesarza Justyniana. Architekt nie jest znany.

Została zbudowana na planie centralnym ośmioboku, posiada poprzeczny narteks z dwoma małymi wieżami i obejście (ambit) oraz eksedry – półkoliste wgłębienia – powiększające wnętrze, które w linii pionowej przechodzą w empory, czyli galerie umieszczone na piętrze.

Mozaiki umieszczone w prezbiterium i na kopule nad chórem odznaczają się szczególnym kunsztem wykonania i mają charakter reprezentacyjny oraz kolory są starannie dobrane. Centralne przedstawienie w partii chórowej reprezentuje Chrystusa siedzącego na kuli ziemskiej w otoczeniu dwóch archaniołów-pośredników oraz św. Witalisa i biskupa Rawenny Ecclesiusa.

Na ścianach bocznych prezbiterium przedstawiono Justyniana Wielkiego z orszakiem dostojników (po lewej) oraz jego żonę Teodorę w otoczeniu swojej świty (po prawej) niosących dary Chrystusowi.

Widok kopuły nad chórem w bazylice San Vitale w Rawennie, Włochy

źródło ilustracji →

2. Bizantyjskie rzemiosło artystyczne

Najwybitniejsze dzieła rzemiosła bizantyjskiego to przedmioty związane z kultem religijnym. Są to relikwiarze, krzyże, oprawy ksiąg, kielichy i naczynia liturgiczne.

Rzemiosło artystyczne odegrało wybitną rolę w dziejach sztuki bizantyjskiej. Od 400 r. sporządzano dyptyki z kości słoniowej do celów liturgicznych, z wyobrażeniami Chrystusa w majestacie i Matki Boskiej z Dzieciątkiem, rzadziej z podobiznami świętych. Dyptyki takie, albo ich fragmenty używano wtórnie do oprawy średniowiecznych ksiąg.

Wyroby złotnicze obejmują świeckie i liturgiczne naczynia, relikwiarze, kadzielnice i krzyże, przeważnie z VI i VII wieku, dekorowane scenami mitologicznymi i religijnymi, wykonywane w warsztatach Konstantynopola, Syrii, na Cyprze i nad Morzem Czarnym.

Dyptyk konsularny generała rzymskiego Aerobindusa, około 506 roku, z kolekcji Muzeum w Luwrze w Paryżu, Francja

źródło ilustracji →

3. Cechy sztuki bizantyjskiej

Sztuka bizantyjska była sztuką chrześcijańską, ukształtowaną w ramach Wschodniego Cesarstwa Rzymskiego, mającą swój główny ośrodek w Konstantynopolu jako stolicy państwa, rozwijającą się do końca jego istnienia w połowie XV wieku.

Początkowy okres, od 330 roku (założenie Konstantynopola) do VI wieku (panowanie Justyniana w latach 527-565), ma charakter przejściowy między antyczną sztuką wczesnochrześcijańską, a sztuką bizantyjską. Rozwój właściwej sztuki bizantyjskiej przypadł na VI wiek i trwał do zdobycia Konstantynopola przez Turków (1453).

Powstanie kościoła Hagia Sophia w Konstantynopolu (obecny Sztambuł w Turcji) pokazywało dążenie do odmaterializowania płaszczyzny ścian co obrazuje np. duża ilość okien w bębnie kopuły wpuszczających światło, które iluminowało i modelowało wnętrze. Przestrzeń wewnętrzna świątyni jest bardzo duża i przestronna z wyraźną dominantą, w postaci kopuły. Coraz częściej wznoszono też świątynie wielokopułowe, gdzie przekrywanie świątyni kopułami miało przywodzić myśl o raj, odrywać wiernych od przyziemnych spraw i prowadzić duszę ku Bogu poprzez wspaniałość estetycznych doznań.

Sztukę bizantyjską cechuje mistycyzm i tajemniczość – światło, kształty i kopuły mają przywoływać na myśl boski ideał i nieskończoność. W dekoracjach wnętrza stosuje się dużo złota, niezwykle istotne jest bogactwo kolorów i form – mozaiki, freski, marmury, dekoracyjne kapitele roślinne etc.

Widok na bazylikę Hagia Eirene w Sztambule, Turcja

źródło ilustracji →

4. Hagia Sophia w Konstantynopolu (obecnym Stambule)

Świątynia Mądrości Bożej - Hagia Sophia, znajdująca się w Stambule (Turcja), była najważniejszym kościołem w Cesarstwie Bizantyjskim. Została wzniesiona w VI wieku z inicjatywy cesarza Justyniana Wielkiego jako budowla sakralna (świątynia chrześcijańska, potem meczet), potem jako muzeum i od 2020 roku jako meczet.

Architektami byli Antemiusz z Tralles i Izydor z Miletu. Została zbudowana na planie centralnym, zbliżonym do kwadratu, z dużą ilością okien, mających rozpraszać światło we wnętrzu oraz tworzyć atmosferę uduchowienia i mistycyzmu. Jest to budowla przykryta okazałą kopułą poprzedzoną dwoma nartekami, od wschodu i zachodu półkopułami; W nawach i narteksie występują sklepienia krzyżowe, w partii górnej zastosowano empory czyli wgłębienia.

Mozaiki stanowią ważny element wnętrza świątyni, ich rozmieszczenie jest nieprzypadkowe i wynika z tzw. programu ikonograficznego decydującego o hierarchii przedstawień, np. Matka Boska tronująca z Dzieciątkiem jest umieszczona w centrum na sklepieniu absydy głównej. Nad wejściem w narteksie wewnętrznym widnieje mozaika przedstawiająca Madonnę tronującą z małym Chrystusem na kolanach. Po prawej stoi Konstantyn Wielki z modelem Konstantynopola, po lewej Justynian Wielki z modelem Hagii Sophii. Przedstawienie to symbolizuje dar dla Maryi i oddanie jej miasta w opiekę.

Widok na meczet Hagia Sophia w Stambule (dawnym Konstantynopolu), Turcja

źródło ilustracji →

5. Pantokrator

Pantokrator jest to typ ikonograficzny przedstawień Jezusa Chrystusa, spotykany od VI wieku. Chrystus ukazany jest jako brodaty mężczyzna o surowym obliczu, prawą dłonią wykonuje gest błogosławieństwa, a w lewej trzyma otwartą lub zamkniętą księgę.

Ułożenie palców nawiązuje do greckiego monogramu Chrystusa: IC XC. Połączone są dwa palce: kciuk z serdecznym. Dzięki temu palce wskazujący i zgięty środkowy przypominają litery IC. Skrzyżowane ukośnie kciuk i serdeczny w zestawie z małym palcem tworzą XC. Tego typu przedstawienie wskazuje na Chrystusa jako Władcę i Sędziego Świata oraz obietnicę zbawienia. Postać Chrystusa ujęta jest frontalnie, najczęściej przedstawiona w popiersiu lub półpostaci. Umieszczany głównie w kopułach i w górnej partii apsyd bazylik bizantyjskich.

Najstarsza ikona ukazująca Chrystusa Pantokratora w półpostaci powstała około VI-VII wieku i pochodzi z klasztoru św. Katarzyny na Synaju.

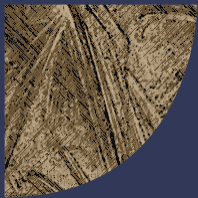
W najwcześniejszych przedstawieniach wizerunek Wszechwładcy najczęściej pojawiał się w malarstwie ściennym i mozaikach

Fresk autorstwa Manuela Panselinosa z klasztoru Protaton na świętej Górze Atos, Grecja

źródło ilustracji →

Sztuka przedromańska

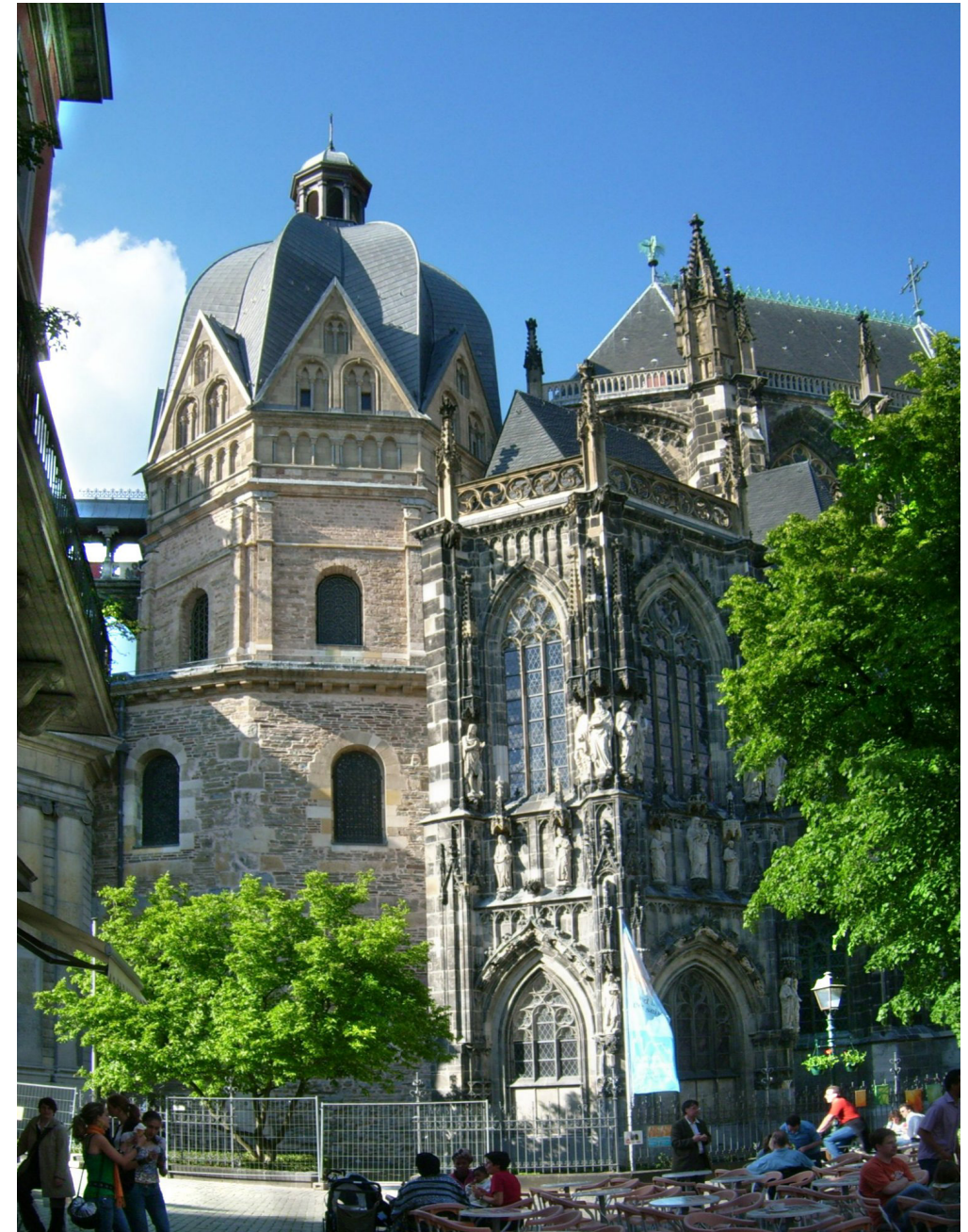
1. Kaplica Pałacowa Karola Wielkiego w Akwizgranie

Kaplica pałacowa Karola Wielkiego w Akwizgranie została wzniesiona w latach około 788 – 800, zaprojektowana przez Odonę z Metz.

Od strony architektonicznej kaplica jest wzorowana na bizantyjskim kościele San Vitale w Rawennie i kościele św. Sergiusza i Bachusa w Konstantynopolu. Kaplica miała upamiętniać zjednoczone cesarstwo rzymskie. Wzniesiona jest na planie centralnym: środkowa, ośmioboczna część otoczona jest dwukondygnacyjną, szesnastoboczną nawą zewnętrzną. Część centralna nakryta jest ośmiobocznym sklepieniem klasztornym, obejście – sklepieniem krzyżowym.

Wnętrze oparte jest przede wszystkim na formach arkadowych przeplatanych marmurowymi kolumnami w porządku korynckim. Kaplica stanowi rdzeń obecnej katedry w Akwizgranie, wpisanej na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Widok kaplicy pałacowej w Akwizgranie od strony południowej, Niemcy

źródło ilustracji →

2. Księga z Durrow i Ewangeliarz Godeskalka

Księga z Durrow powstała w kręgu sztuki szkockiej, w nieznanym warsztacie miniatur około 675 roku. Jest to iluminowany, pergaminowy manuskrypt zawierający łaciński przekład czterech Ewangelii. Stanowi najstarszy znany rękopiśmienny ewangeliarz z terenu Wysp Brytyjskich.

Tekst każdej z Ewangelii rozpoczyna stronica z symbolem Ewangelisty, okoloną ramą z plecionki, następnie pojawia się strona dywanowa z abstrakcyjnym ornamentem, w którym zawarty jest motyw krzyża i pierwsza strona tekstu z dużych rozmiarów inicjałem incipitowym.

Ewangeliarz Godeskalka jest to iluminowany manuskrypt wykonany w latach 781-783 przez skrybę imieniem Godeskalk dla Karola Wielkiego i jego żony Hildegardy w Akwizgranie. Składa się ze 127 kart lekcjonarza z wyborem czytań ewangelicznych na cały rok. Jest najstarszym znanym manuskrytem powstałym w kręgu karolińskiej szkoły nadwornej. Obecnie przechowywany jest w zbiorach Francuskiej Biblioteki Narodowej w Paryżu.

Księga ozdobiona jest sześcioma miniaturami, przedstawiającymi czterech Ewangelistów, Chrystusa w chwale oraz Źródło życia. Styl malowideł nawiązuje do malarstwa italskiego i bizantyjskiego.

Miniatura z Ewangeliarza Godeskalka, przedstawiająca Chrystusa w chwale, z kolekcji Francuskiej Biblioteki Narodowej w Paryżu, Francja

źródło ilustracji →

3. Klasztor

Klasztor jest to zamknięty zespół budynków lub pomieszczeń przeznaczonych dla zakonników i mnichów. Klasyczny układ klasztoru (wg wzoru benedyktyńskiego) przewidywał jako ośrodek założenia kościoła, do którego od strony płd. przylegał wirydarz – czworokątny dziedziniec z otaczającymi go krużganekami arkadowymi i traktem pomieszczeń tj. kapitułarz do modłów, refektarz (jadalnia), dormitorium (sypialnie), skryptorium (miejsce przepisywania ksiąg). W obręb klasztoru wchodziły także inne budynki tj. szkoła, szpital, dom opata i zabudowania gospodarcze.

Najstłynniejszym i najbardziej okazałym tego typu założeniem był klasztor benedyktynów w Sankt Gallen w Szwajcarii z zachowaną kryptą z X wieku. Założycielem klasztoru w VII wieku był mnich św. Gall, który traktował to miejsce jako swoją pustelnię.

Bardzo znany jest plan klasztoru, datowany na ok. 820 rok (okres karoliński). Plan ma wymiary 112 cm x 77,5 cm, został wykonany na pergaminie, a przechowywany jest obecnie w bibliotece klasztornej w Sankt Gallen. Uważany jest za wzorcowy, idealny plan klasztoru.

Widok z lotu ptaka na zabudowania opactwa w Sankt Gallen, Szwajcaria

źródło ilustracji →

4. Kościół św. Michała w Hildesheim

Kościół św. Michała w Hildesheim był dawniej kościołem opactwa benedyktynów w Hildesheim w Dolnej Saksonii w środkowych Niemczech - preromańską bazyliką w stylu ottońskim, znaną z malowideł pokrywających drewniany strop w nawie środkowej. Kościół powstał w okresie lat 1010-1033. W 1985 roku kościół został wpisany na listę dziedzictwa kulturowego UNESCO.

Cechami architektonicznymi kościoła były:

- dwa transepty wyraźnie wystające z bryły, podział na trzy nawy, szerokie nawy boczne,
- chór zachodni z obejściem, chór wschodni zakończony apsydą z dwoma małymi apsydami po bokach,
- dwie wieże na skrzyżowaniu naw i cztery małe wieżyczki rozmieszczone na każdym z ramion transeptu,
- zgeometryzowana bryła zewnętrzna budowli,
- otwory w formie łuków półkolistych,
- niewielkie sklepienie krzyżowe oraz halowa krypta.

Widok wnętrza kościoła św. Michała w Hildesheim w Niemczech

źródło ilustracji →

5. Malarstwo karolińskie

W sztuce karolińskiej na wysokim poziomie artystycznym stało malarstwo miniaturowe (książkowe), rozwijające się w klasztorach benedyktyńskich (Saint Denis, Reims, Metz, Sankt Gallen) i przepięknych skryptoriach, w których na zamówienie władcy tworzono okazałe dzieła miniaturskie, głównie Biblie, ewangeliarze i inne księgi liturgiczne.

Miniatury karolińskie cechowały: schematyczne ujęcie postaci w układzie najczęściej pasowym, stypizowanych i pozbawionych proporcji; dominacja kolorystyki utrzymanej w jednej tonacji; formy ekspresyjne; uproszczenie szczegółów.

Dominującą tematyką była tematyka religijna, ilustrująca tekst, obrazująca poszczególne wydarzenia ze Starego i Nowego Testamentu, postaci biblijne, czasem pojawiał się władca – fundator dzieła.

Ilustracje i ornamentyka wiązały się z tekstem, przenikały i pozostawały w ścisłej kompozycyjnej całości. Przykładami są Ewangeliarz Godeskalka, Ewangeliarz Ebona.

Strona Ewangeliarza Ebona przedstawiająca postać świętego Mateusza, z kolekcji biblioteki miejskiej w Épernay, Francja

źródło ilustracji →

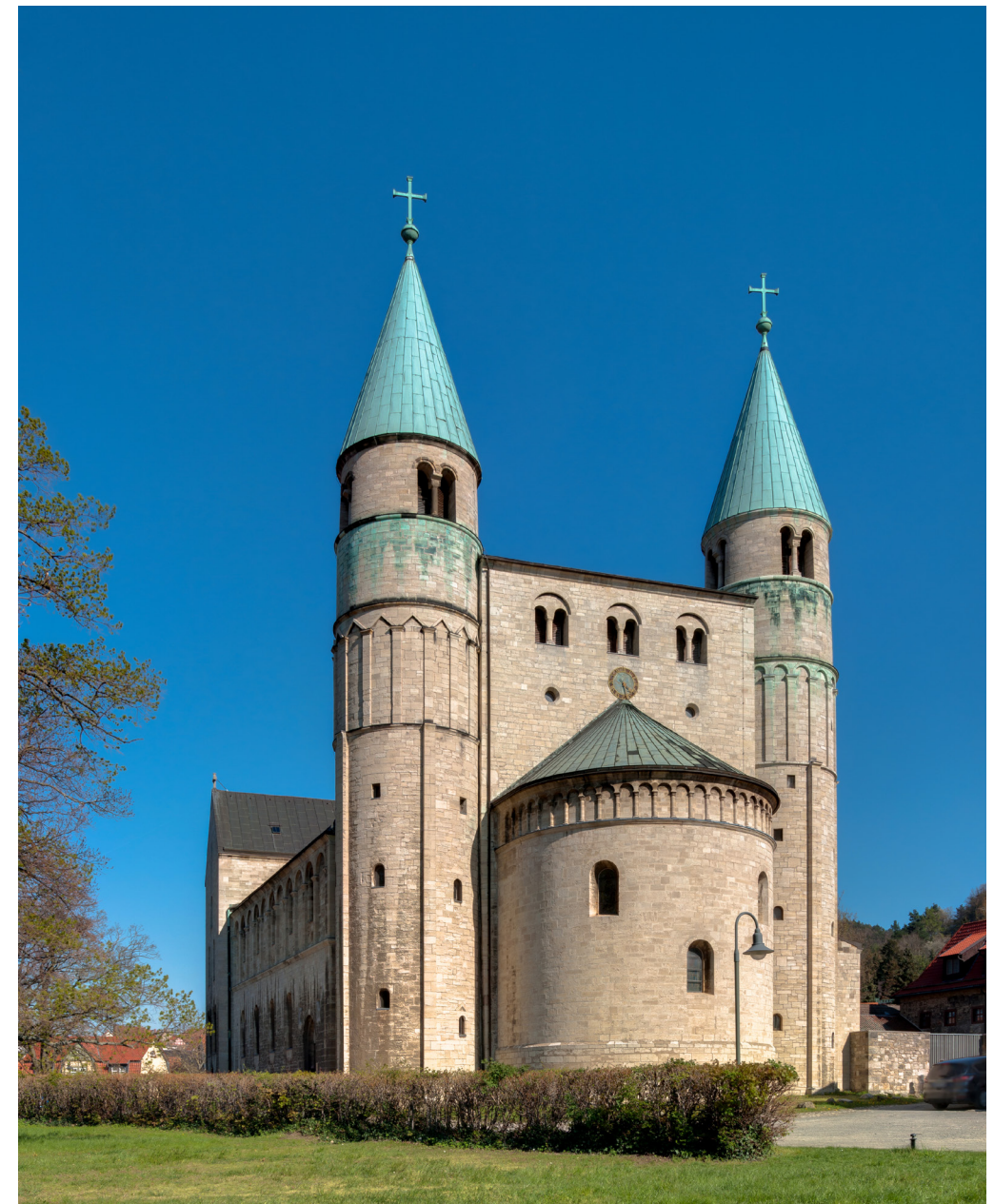

6. Sakralna architektura przedromańska

Sakralne budowle przedromańskie były wznoszone z kamienia, a dominujące typy to:

- bazyliki, kościoły z westwerkiem. Westwerk to rozbudowana zachodnia część bazyliki, wzniesiona na planie prostokąta (rzadziej kwadratu), w górnej kondygnacji mieściły się empory, otwierające się arkadami do wnętrza kościoła a całość wieńczyły jedna lub dwie wieże, do których prowadziły narożne schody. Westwerki służyły do odprawiania niektórych obrzędów liturgicznych (np. chrzest) lub jako galeria dla władcy, zakonników czy dworu),
- kościoły dwuchórowe posiadają z dwóch stron chór, zamknięty na obu krańcach apsydą. Często stosowano też podziemne lub na pół podziemne sklepienie pomieszczenia pod prezbiterium kościoła mieszczące relikwie bądź grób świętego albo władcy, budowle centralne na planie koła lub wieloboku.

Westwerk kościoła w Gernrode w Niemczech, X wiek, przebudowany w XII i XIX wieku

źródło ilustracji →

7. Sklepienie

Sklepienie jest konstrukcją budowlaną służącą do przykrycia od góry przestrzeni pomieszczenia w budynku (w konstrukcji inżynierskiej), ograniczona murami, łękami, belkami itp. Oparta jest na kolumnach, filarach, arkadach. Wykonana była z kamienia (klińców), cegieł, betonu lub żelbetu i mająca znaczny wpływ na wygląd i architektoniczny wyraz danego pomieszczenia.

Rodzajami sklepień stosowanymi w architekturze przedromańskiej i później romańskiej to:

- sklepienie kolebkowe – w kształcie połowy leżącego walca przeciętego wzdłuż płaszczyzny poziomej, kolebka sklepienia oparta jest na ścianach podłużnych (ustawionych wzdłuż jego osi), ściany przejmują obciążenie pionowe i poziome (ciężar i rozpór);
- sklepienie kolebkowe z lunetami – powstaje z połączenia poprzecznej kolebki przenikającej się z kolebką sklepienia głównego w celu wykonania otwory okiennego w ścianie powyżej wezłowania sklepienia, zadaniem lunety jest doświetlenie wnętrza;
- sklepienie klasztorne – zbudowane na planie kwadratu z dwóch przecinających się sklepień kolebkowych; jego ciężar przenoszony jest na ściany.

Sklepienie kolebkowe we wnętrzach opactwa Boscodon w Alpach Francuskich

źródło ilustracji →

8. Sztuka karolińska

Sztuka karolińska była sztuką rozwijającą się na terenach zachodniej Europy za panowania Karola Wielkiego i jego następców, związaną z dążeniem władcy do odnowienia cesarstwa oraz tzw. renesansem karolińskim. Jej apogeum przypada na 2 połowę VIII - IX wieku. Najważniejszymi cechami sztuki karolińskiej były:

- inspiracje antykiem rzymskim (Cesarstwa Rzymskiego) – detal i fragmenty antycznych ruin, kolumn itp. oraz sztuki wczesnochrześcijańskiej okresu Konstantyna Wielkiego

Architektura karolińska wyraźnie nawiązywała do dorobku okresu wczesnochrześcijańskiego, zwłaszcza czasów Konstantyna Wielkiego, co nie było pozbawione znaczenia ideologicznego i politycznego. Miała ukazać ciągłość między Imperium Rzymskim a państwem Karola Wielkiego. W okresie karolińskim zauważalna jest bardzo duża aktywność budowlana, obejmująca głównie budownictwo sakralne (kościół, klasztor), a mniejszym stopniu także świeckie. Mimo to liczba zachowanych do dziś jest niewielka. Popularne wówczas typy kościołów to typ bazylikowy i centralny.

- wpływ ludów barbarzyńskich – Gotów, Celtów, Normanów widoczny głównie w rzemiośle artystycznym i manuskryptach – ornament plecionkowy, motywy zwierzęce i fantastyczne;
- rozwój malarstwa miniaturowego – powstanie i szerokie zastosowanie litery minuskuły karolińskiej – próba ujednoczenia stylistycznego.

Inkrustowana klejnotami oprawa Złotego Kodeksu z St. Emmeram, około 870 roku, z kolekcji Bayerische Staatsbibliothek w Monachium, Niemcy

źródło ilustracji →

9. Sztuka ottońska

Sztuka ottońska rozwijała się na obszarze Świętego Cesarstwa Rzymskiego i promieniowała na tereny Europy Zachodniej, za panowania Ottonów w okresie X – XI wieku. Sztuka ottońska była kontynuacją i rozwojem osiągnięć sztuki karolińskiej, przygotowując grunt pod styl romański. Działalność artystyczna skupiała się głównie na architekturze, malarstwie (w szczególności książkowym miniaturowym), złotnictwie i rzeźbie.

Sztuka ottońska była ściśle związana z dworem. Nie wykroczyła poza granice niemieckie, a jej głównymi ośrodkami stały się m.in. klasztor Reichenau, Kolonia, Magdeburg, Hildesheim, Ratyzbona i Bamberg. Podobnie jak w okresie karolińskim rzeźba kamienna była rzadka, natomiast dominowało złotnictwo, brązownictwo, a w mniejszym stopniu także płaskorzeźby z kości słoniowej. Odlewane były również drzwi kościelne. Pojawiły się przedstawienia kultowe pod postacią zachowanych do dziś drewnianych krucyfików i posągów Maryi.

Najważniejszymi cechami sztuki ottońskiej były:

- ambit w architekturze – obejście z wieńcem kaplic skupionych wokół apsydy w budowlach świątynnych.

W czasach Ottonów pojawiło się nowe rozwiązanie w postaci alternacji podpór – przemienność podpór polegająca na układzie: 2 kolumny, 1 filar, 2 kolumny, w celu urozmaicenia kompozycji wnętrza i nadania większej lekkości.

Korona Ottona III, z kolekcji skarbcza katedralnego katedry w Essen, Niemcy

źródło ilustracji →

10. Sztuka przedromańska

Sztuką przedromańską nazywa się twórczość artystyczną Europy wczesnego średniowiecza, rozwijająca się od upadku zachodniej części Cesarstwa Rzymskiego (V wiek), aż do ostatecznego ukształtowania się w XI wieku sztuki romańskiej.

Oprócz spuścizny wczesnochrześcijańskiej nałożyły się na nią osiągnięcia ludów barbarzyńskich sięgające do swoich tradycji sprzed momentu przyjęcia chrześcijaństwa. Do najstarszych jej przejawów zalicza się sztukę plemion germańskich: Longobardów, Ostrogotów, Franków, Wizygotów. Swój udział w tworzeniu sztuki wczesnego średniowiecza mieli także Celtowie oraz Wikingowie. Najpopularniejsze było rękodzieło czyli: wyroby złotnicze (krzyże i korony wotywnie, kielichy, relikwiarze itp.), malarstwo miniaturowe (Księga z Kells i Księga z Durrow z Irlandii), miniatury mozarabskie (ilustracje do Komentarza do Apokalipsy św. Jana autorstwa mnicha Beatusa z Liébany z VIII wieku).

Wizerunek Chrystusa Króla z Księgi Kells, z kolekcji Biblioteki Trinity College w Dublinie, Irlandia

źródło ilustracji →

11. Sztuka przedromańska w Polsce

W Polsce sztuka przedromańska pojawiła się i zaczęła rozwijać około X wieku. Sztukę przedromańską wiąże się z początkiem budownictwa murowanego w Polsce. Żadna z budowli tego okresu nie zachowała się w całości, zazwyczaj są to jedynie pozostałości murów, często ukryte pod ziemią lub w murach późniejszych budynków. Znajomość architektury przedromańskiej w Polsce ogranicza się zatem do planów budowli i do prób rekonstrukcji ich układów przestrzennych.

Budowle były wznoszone z łupku i kamienia, o formach znacznie prostszych i mniej dekoracyjnych niż w pozostałej części Europy. Dominujące typy budowli na ziemiach polskich tego okresu to:

- palatium - budowla kamienna, na planie prostokąta przeznaczona dla władcy, prototyp późniejszych pałaców książęcych;
- rotunda budowla centralna, na planie koła, mieszcząca wewnątrz najczęściej jedno pomieszczenie kryte kopułą, pełniąca funkcję kaplicy lub kościoła. Budowle te często występowały razem, były ze sobą łączone i stanowiły kompleks sakralno-świecki.

Rotunda św. św. Feliksa i Adaukta (pierwotnie Najświętszej Panny Marii) jest pierwszą budowlą przedromańską odkrytą na terenie Wawelu w Krakowie. Należy do najlepiej zachowanych obiektów architektury przedromańskiej i najstarszych budowli kamiennych w Polsce.

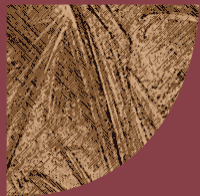
Większość przedromańskiej zabudowy wzgórza wawelskiego pochodzi z przełomu X i XI wieku – były to proste budowle kamienne, przeważnie o charakterze sakralnym (kościół i rotundy), których szczątki zachowały się do dzisiaj, choć ich plany znane są głównie z rekonstrukcji.

Palatium na Ostrowie Lednickim, wyspa Lednica

źródło ilustracji →

Sztuka romańska

1. Architektura sztuki romańskiej

Architektura romańska rozwijała się w X-XIII wieku w krajach Europy. Okres trwania architektury romańskiej jest różny w poszczególnych państwach. Budowle w okresie romańskim spełniały podwójną funkcję – religijną i obronną. Istniało spore zróżnicowanie typów kościołów – budowano kolegiaty, kościoły zakonne z zabudowaniami klasztorowymi, bazyliki, kościoły pielgrzymkowe. Budowle wznoszone były z kamienia, wysokie i masywne, o ciężkich, surowych proporcjach dających wrażenie monumentalności. Świątynie romańskie często były pozbawione fasady, jednak miały bogato dekorowane portale – obramienia drzwi, rozczłonkowane w układzie schodkowym zwieńczone rzeźbionymi elementami. Wnętrze było zazwyczaj bardziej dekoracyjne, kapitele o kostkowych kształtach dekorowano formami geometrycznymi lub roślinnymi, ściany pokrywano freskami i drogimi tkaninami. W okresie romańskim budowano feudalne zamki, których najważniejszym elementem był potężny donżon (średniowieczna wieża obronna na planie koła, owalu, prostokąta lub wieloboku, o znacznej wysokości (30–50 m)). W nim mieściły się duże pomieszczenia mieszkalne, rozmieszczone na kilku piętrach. Wieżę otaczała wewnętrzna fosa, za którą umieszczano pozostałe budynki warowni. Całość chronił gruby mur obronny.

Romański donżon na zamku w Lublinie

źródło ilustracji →

2. Dekoracja w architekturze romańskiej

We wnętrzu kościołów, na ścianie międzynawowej, pod filarami występują galerie, arkady oddzielające nawę główną. Większość kościołów romańskich nie ma frontu – fasady, jedynie kościoły pielgrzymkowe miały fasady rozbudowane i bogato dekorowane rzeźbiarskimi elementami w tympanonie (półkoliste lub ostrołukowe pole nad drzwiami). Spotyka się formę drzwi – portale czyli drzwi z bogatym obramowaniem. Posadzki kościołów wykonywane były często z formowanych ze wzoru płyt ceramicznych. Po obu stronach ołtarza zawieszano drogocenne tkaniny. Ściany zdobiły freski. Efekty świetlne uzyskiwano poprzez zastosowanie barwnych szyb w oknach (witraże). Cała dekoracja architektoniczna ożywiała ciężką masywną bryłę.

Portal Ołbiński w południowej elewacji katedry Marii Magdaleny we Wrocławiu

źródło ilustracji →

3. Drzwi gnieźnieńskie

Drzwi Gnieźnieńskie lub Drzwi św. Wojciecha (z łacińskiego *Porta Regia*, Drzwi Królewskie; *Porta Aurea*, Drzwi Złote) to unikatowy zabytek romańskiej sztuki odlewniczej, wykonany ze stopu cyny i miedzi za panowania księcia Mieszka III Starego w XII wieku (dokładny czas i miejsce powstania są nieznane). Osadzone są w portalu wewnętrznym kruchty południowej bazyliki prymasowskiej w Gnieźnie. Przedstawiają życie św. Wojciecha. Drzwi podzielone są na 18 kwater obwiedzionych bogato zdobioną bordiurą (dekoracyjne obramowanie) o motywach figuralnych, zwierzęcych i ornamentach roślinnych. Poszczególne kwatery prezentują sceny z życia i męczeństwa św. Wojciecha od narodzin aż po jego śmierć i złożenie szczątków do grobu. Sceny są wielopostaciowe, dynamiczne, pojawiają się elementy krajobrazu, budowle w tle, występuje brak perspektywy.

Widok ogólny na Drzwi Gnieźnieńskie, katedra w Gnieźnie

źródło ilustracji →

4. Kolegiata w Tumie pod Łęczycą

Archikolegiata Najświętszej Marii Panny i św. Aleksego w Tumie pod Łęczycą (archikolegiata łęczycka) jest to kościół wzniesiony w XII wieku (około 1161 roku), znajdujący się w pobliżu dawnej lokalizacji wczesnośredniowiecznego grodu. Budowal należy do najlepszych przykładów architektury romańskiej w Polsce. Jest to kubiczna bryła z wejściem na ścianie bocznej. Znajdują się tutaj dwie kwadratowe wieże przy korpusie nawowym od zachodniej strony i dwie półokrągłe wieżyczki przy wschodnich przęsłach naw bocznych. Jest to dwuchórowa bazylika z emporami (element architektoniczny występujący najczęściej w kościele w postaci odrębnej kondygnacji o charakterze antresoli).

Główny portal od strony północnej odznacza się dekoracją rzeźbiarską i figuralnym tympanonem.

Kolegiata łęczycka w Tumie pod Łęczycą

źródło ilustracji →

5. Konstrukcja świątyni romańskiej

Konstrukcja świątyń romańskich jest jasna, nieskomplikowana. Plany są podłużne w kształcie prostokąta lub krzyża łacińskiego.

Prezbiterium jest z reguły zakończone półkolistą apsydą (pomieszczenie dostawione do bryły świątyni i otwarte do jej wnętrza). Wyraźny jest podział na trzy nawy oddzielone od siebie filarami lub kolumnami. Charakterystycznym rysem stylu romańskiego są witraże o różnych przekrojach umieszczone w fasadzie lub po obu stronach prezbiterium.

Wokół prezbiterium znajduje się czasem obejście (ambit) a prezbiterium bywa otoczone wieńcem kaplic. Głównym elementem konstrukcyjnym jest łuk półkolisty. Sklepienia są kolebkowe, krzyżowe. Czasem sklepienie zastępowane jest przez płaski drewniany strop, lub widoczne wiązanie dachu. Założenie bryły było przeważnie bazylikowe. Nawa główna i nawy boczne podzielone są na kwadraty. Każdemu kwadratowi nawy głównej odpowiadają dwa o połowę mniejsze kwadraty naw bocznych. Prócz filarów podtrzymujących, elementem podtrzymującym sklepienie były ściany. Prócz założenia bazylikowego istniał także system halowy - ten typ budowli posiadał wszystkie nawy jednakowej wysokości.

W stylu romańskim sklepienia dźwigają filary lub masywne kolumny. Kapitele mają kształt kostkowy lub odwróconego ostrosłupa o ściętym wierzchołku. Kościoły romańskie były orientowane - z prezbiterium skierowanym ku wschodowi. Najczęściej występowały małe wąskie okna, czasem były one podwójne, określamy je wówczas jako biforia. Gdy okna są trójczłonowe nazywamy je triforiami.

Opactwo Lessay w Normandii, Francja.

źródło ilustracji →

6. Kościół św. Andrzeja w Krakowie

Kościół św. Andrzeja w Krakowie zachował do dziś pierwotną bryłę romańską. Powstał na przełomie wieków XI i XII. Ma on charakter obronny. Jest dwuwieżową bazyliką typu saskiego, złożoną z krótkiego (jednoprzęsłowego) trójnawowego korpusu, transeptu oraz prezbiterium zamkniętego apsydą. Prezbiterium odgradzało od nawy lektorium (murowana lub drewniana przegroda). Kamienne mury tworzą głównie naprzemienne warstwy wapienia i piaskowca. Nad nawami wznosiły się empory, które obiegając wnętrza wież kończyły się w bocznych ramionach transeptu. Nawę środkową od bocznych odgradzają filary arkadowe (pochodzące raczej z okresu baroku), związane z lizenami (płaski, pionowy występ w murze zewnętrznym) u ścian bocznych, przy ścianach obu wież.

Kościół św. Andrzeja z bramą do klasztoru klarysek.

źródło ilustracji →

7. Krypta św. Leonarda na Wawelu

Krypta św. Leonarda na Wawelu została wzniesiona na przełomie XI i XII wieku, jest pozostałością po tzw. katedrze hermanowskiej na Wawelu. Należy do najpiękniejszych wnętrz romańskich w Polsce. W apsydzie znajduje się kamienny ołtarzyk, wykonany według projektu francuskiego architekta Eugène Viollet-le-Duc. Stopień przed ołtarzem pokryty jest posadzką z XIII wieku. Na środku krypty znajduje się grób biskupa Maurusa odkryty w czasie prac archeologicznych. Lampy w krypcie mają kształt koron królewskich.

Krypta św. Leonarda na Wawelu w Krakowie

źródło ilustracji →

8. Relikwiarz

W okresie romańskim i gotyckim szczególnie popularne były relikwiarze. Relikwiarz jest naczyniem kultu religijnego w kształcie krzyża, monstrancji, puszki, skrzynki do przechowywania doczesnych szczątków – relikwii. Wykonany zazwyczaj z metalu szlachetnego lub kości słoniowej, często zdobiony drogimi kamieniami lub malowidłami, mogący przybierać także kształt fragmentu ciała świętego.

Krzyż – relikwiarz francuski, około 1180, z kolekcji Metropolitan Muzeum w Nowym Jorku, USA

źródło ilustracji →

9. Rzemiosło i malarstwo sztuki romańskiej

W okresie sztuki romańskiej powstawały głównie bogato dekorowane drogimi kruszcami i kamieniami naczynia i sprzęty liturgiczne oraz wszelkiego rodzaju relikwiarze, oprawy ksiąg, wazy. Powstawały również tapiserie i inne tkaniny ozdobne oraz bogato dekorowane szaty liturgiczne. W malarstwie romańskim cechy kompozycyjne zostały przejęte z rzeźby – postaci pozbawione proporcji, zdeformowane, ekspresyjne. Występowało malarstwo ścienne oraz witraże o tematyce religijnej, często posługujące się świętymi symbolami, bardzo alegoryczne.

Belgijski tryptyk, około lat 1156–1158, z kolekcji biblioteki Morgan Library w Nowym Jorku, USA

źródło ilustracji →

10. Rzeźba sztuki romańskiej

Rzeźba romańska była przeważnie kamienna, podporządkowywana ramom architektury, zdobiła głowice kolumn, gzymsy, fryzy, a zwłaszcza portale, wypełniając tympanon, nadproża, archiwolty i filary międzyościenne. Cechowały ją: duża ekspresja, deformacja, pozbawienie proporcji (nienaturalnie wydłużone ciało, wyolbrzymione poszczególne części), *horror vacui* (czyli z łac. „lęk przed pustką”); występowały także tendencje realistyczne. Tematykę czerpano głównie ze Starego i Nowego Testamentu, apokryfów oraz Żywotów Świętych. Niezwykle częstym motywem była scena Sądu Ostatecznego; bardzo liczne są także przedstawienia animalistyczne i wyobrażenia stworów fantastycznych, motywy roślinne, geometryczne, często plecionki. W rzeźbiarskich dekoracjach kościołów wszystkie wyobrażenia miały głęboki charakter symboliczny i tworzyły bardzo bogaty, spójny program ikonograficzny o treści najczęściej moralizatorskiej.

Tympanon w opactwie Vézelay w Burgundii około 1130, Francja

źródło ilustracji →

11. Rzeźby romańskie w Polsce

Rzeźby romańskie w Polsce cechowały:

- formy ekspresyjne, pozbawione proporcji, zdeformowane i dynamiczne;
- kompozycja z zastosowaniem prawa ram oraz ścisłe powiązanie rzeźby z architekturą głównie występujące w detalach architektonicznych np. głowice kolumn, tympanony etc;
- popularnym motywem był tympanon fundacyjny – rodzaj przedstawienia występującego w półkolistym polu nad drzwiami, na którym to pojawia się fundator z makietą ufundowanego przez siebie kościoła i ofiarowuje ją Matce Boskiej bądź Chrystusowi, w akcie ofiarowania towarzyszy mu święty opiekun;
- popularne było odlewnictwo w brązie, np. Drzwi Gnieźnieńskie;
- tematyka religijna, sceny biblijne i z żywotów świętych prezentowały przedstawienia o charakterze dydaktycznym, moralizatorskim.

Fragment portalu z opactwa ołbińskiego w kościele Marii Magdaleny we Wrocławiu

źródło ilustracji →

12. Styl romański w Polsce

Styl romański rozwijał się od X do XIII wieku. Powstawały budowle o formach znacznie prostszych i mniej okazałe od zachodnioeuropejskich, mimo inspiracji architekturą francuską, bardziej zkubizowane, uproszczone.

Powstawały liczne klasztory cysterskie m. in. w Sulejowie, Wąchocku, Koprzywnicy – wielkie założenia klasztorne o formach surowych – kościoły wraz z przylegającym do niego wirydarzem i szeregiem budynków gospodarczych; wszystkie nawy przesklepione, gł. sklepienia krzyżowo-żebrowe, prostokątne zamknięcie prezbiterium z obejściem.

Romański kościół na terenie opactwa cystersów w Sulejowie

źródło ilustracji →

13. Sztuka romańska

Sztuka romańska to styl rozwijający się od XI do XIII wieku w podporządkowanej rzymskiemu Kościołowi Europie; (termin „styl romański” został po raz pierwszy użyty około 1818 roku w odniesieniu do architektury, analogicznie do pojęcia języków romańskich, dla podkreślenia więzi łączącej sztukę romańską z cywilizacją rzymską);

Sztuka ta wyrosła na podłożu osiągnięć sztuki późnoantycznej, ale nie naśladowała form antycznych, lecz świadomie posługiwała się elementami architektury starożytnej dla kształtowania samodzielnego stylu będącego wyrazem potrzeb społecznych i ideowych epoki, stając się pierwszym powszechnym kierunkiem w sztuce średniowiecza.

Sztuka romańska bezpośrednio korzystała z doświadczeń sztuki pokałolińskiej, także bizantyjskiej, a częściowo również islamu. Była to niemal wyłącznie sztuka sakralna, związana głównie z działalnością zakonów, wyróżniająca się jednolitością dążeń artystycznych wynikającą z jednoczącej roli Kościoła

Widok katedry w Trier, Niemcy

źródło ilustracji →

14. Tkanina z Bayeux

Tkanina z Bayeux (Francja) zwana jest też Tkaniną królowej Matyldy, której to przypisuje się jej wykonanie. Powstała w XI wieku (przed 1077 rokiem). Jest to, długa na ponad 70 m i szeroka na 50 cm, wstęga płótna haftowana nićmi w 8 kolorach, otoczona bordiurą czyli obramowaniem. Jej głównym wątkiem jest bitwa pod Hastings z 1066 roku i podbój Anglii przez Normanów, a główni bohaterowie to król Wilhelm Zdobywca i król Anglii – Harold II Godwinson. Kompozycja jest pasowa w formie fryzu i przedstawia figuralne sceny świeckie, z dużą liczbą postaci.

Scena z bitwy pod Hastings w 1066 roku z biskupem Odonem szukającym śladów księcia Wilhelma

źródło ilustracji →

15. Trybowanie

Trybowanie (*repusowanie*) to inaczej kucie bez użycia modelu. Jedną z podstawowych technik kształtowania wyrobów z blachy, polegająca na wykuwaniu na zimno puncami lub młotkami odpowiedniej formy. Tą techniką uzyskuje się z płaskiej blachy naczynia różnego kształtu lub bardzo bogate i skomplikowane półplastyczne reliefy. Na metalowej blasze ze szkicem dekoracji wykuwa się wg szkicu wgłębienia, tworzące po przeciwnej stronie blachy dekorację wypukłą. Reliefy były także popularne w ikonach wschodnich w szczególności w Gruzji.

Tryptyk Matki Boskiej Chachulskiej z widocznym repusowaniem, z kolekcji Gruzińskiego Muzeum Sztuki w Tbilisi, Gruzja

źródło ilustracji →

16. Witraż

Witraż to technika malarska zaliczana do malarstwa monumentalnego, znana była w starożytności, a rozpowszechniła się w średniowieczu; Jej rozkwit przypada na XIII wiek we Francji (katedry w Chartres, Bourges, Paryżu).

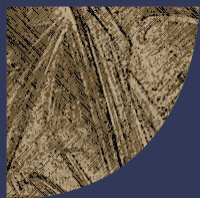
Jest to kompozycja wykonana z barwnego szkła - figuralna lub ornamentalna, złożona z kawałków szkła łączonych ramkami ołowianymi i osadzanych między żelaznymi sztabami, dzielącymi je na kwatery. Witraż stanowi wypełnienie otworu okiennego przepuszczającego światło.

Najbardziej znane witraże to zbiór 160 obiektów z katedry w Chartres we Francji, zajmują one łączną powierzchnię ponad 2600 m², wśród nich znaleźć można sławną Błękitną Różę lub Najświętszą Marię Pannę Pięknego Szkła.

Scena z przypowieści o Łazarzu i złym bogactwie, katedra w Bourges, Francja

źródło ilustracji →

Sztuka gotycka

1. Architektura gotycka w Polsce

W architekturze gotyckiej w Polsce występuje podział regionalny wynikający z dostępności surowców i zróżnicowania materiałów – w Małopolsce dominowało budownictwo ceglane, a w Wielkopolsce budownictwo kamienne.

W Polsce budowle są niższe niż w pozostałej części Europy, a kościoły są wznoszone w układzie bazylikowym, halowym i salowym (hala ze sklepieniem wspartym na jednym filarze). Całe budowle są przesklepione, stosuje się różne odmiany sklepień, w tym charakterystyczne głównie dla obszarów Małopolski sklepienie trójdzielne o kształcie trójkąta (piastowskie). Następuje rozwój architektury świeckiej, głównie ceglanej, o charakterze budowli użyteczności publicznej i mieszkalnej – zamki, ratusze. Ratusze były piętrowymi budynkami o ostrołukowych oknach z dominującą wieżą. Domy mieszkalne z kamienia i cegły były piętrowe bardzo wąskie, przystosowane do ciasnej zabudowy ulic.

Osobną dziedzinę stanowi architektura obronna: warowne zamki, miejskie mury, arsenały. Mury obronne miast i zamków poprzedzano mostem zwodzonym, przerzuconym nad fosą przylegającym do barbakanu. Wszystkie budowle świeckie cechuje układ pionowy i podkreślano go już w architekturze mieszkalnej bardzo spadzistymi dachami. Proporcje budowli są smukłe i lekkie.

Sklepienie piastowskie w prezbiterium katedry na Wawelu w Krakowie

źródło ilustracji →

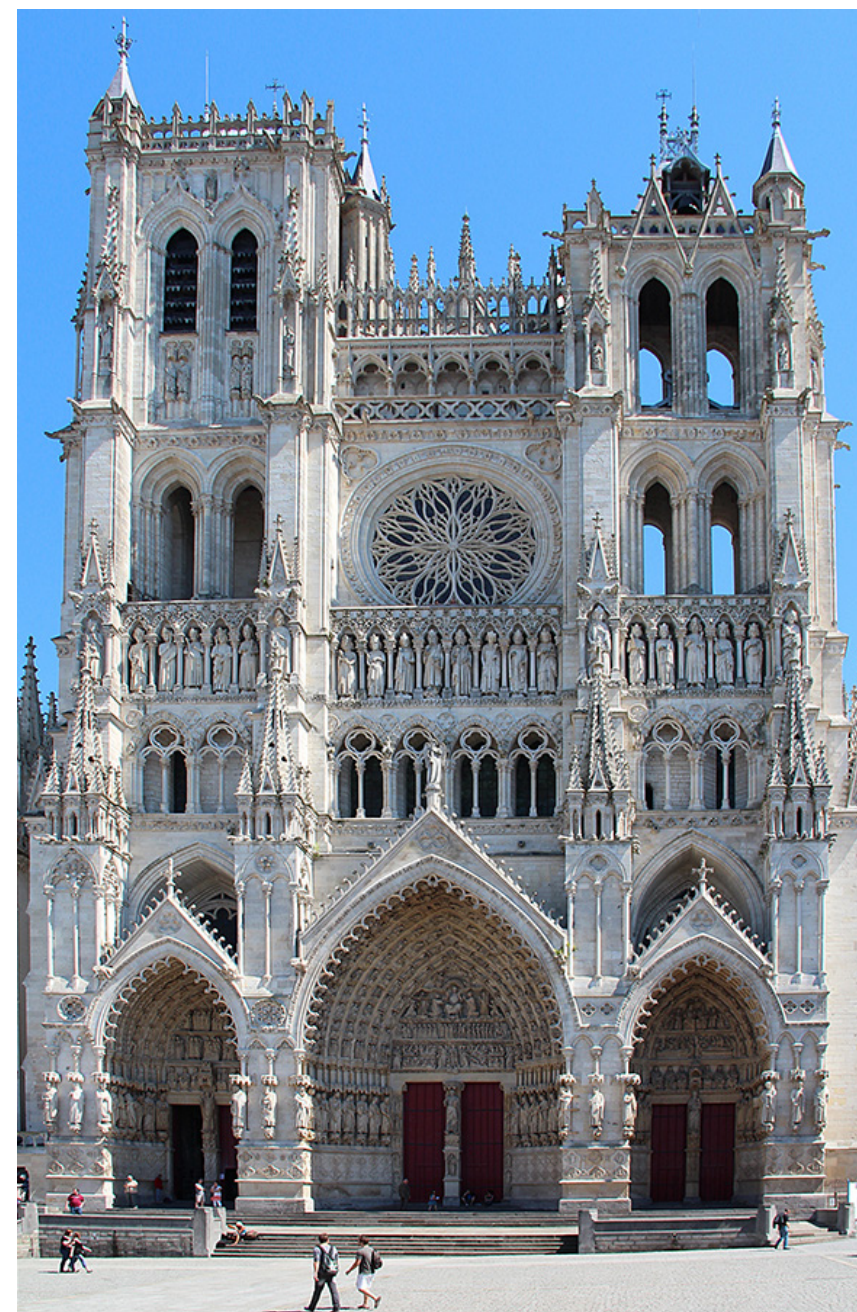

2. Architektura sztuki gotyckiej w Europie

Architektura gotycka (gotyk) – styl w architekturze europejskiej okresu późnego średniowiecza, od około połowy XIII do początku XVI wieku. Za wzorcowy przykład budynku gotyckiego na ogół uważa się gotycką katedrę. Architektura gotycka w zamierzeniu jej twórców miała w doskonały sposób odzwierciedlać boską naturę i wielbić Boga. Strzelista, ogromna bryła kościoła stała się symbolem czasów, w których religijność charakteryzowała się wielkim pragnieniem wzniesienia się ku Bogu. Cechował ją wertykalizm – przewaga licznych kierunków pionowych sprawiająca wrażenie „pięcia się ku górze”. Lekkość, dynamika, silne rozczłonkowanie i duża dekoracyjność bryły dawały wrażenie jej ożywienia i odmaterializowania, ekspresji. Dominował układ bazylikowy trój- lub pięcionawowy, rzadziej wznoszone są kościoły halowe, na planie krzyża łacińskiego lub prostokąta, otoczone wieńcem kaplic. Występowało zróżnicowanie form sklepiennych: sklepienie krzyżowo-żebrowe, gwiazdziste, sieciowe, kryształowe (mnożenie żeber nabierało z czasem funkcji czysto dekoracyjnej). Bryłę zewnętrzną cechowała duża ilość wież, fasada zazwyczaj była dwuwieżowa, z dużą liczbą portali, bogato dekorowana o rozbudowanym programie ikonograficznym. Rozbudowa miast i siedzib władców to przede wszystkim doskonalenie ich funkcji obronnych. Coraz większe znaczenie w zabudowie miast mają ratusze, siedziby władzy miejskiej, arsenały, szpitale tworzone przez zakony.

Katedra w Amiens, Francja

źródło ilustracji →

3. Barbakan w Krakowie

Barbakan (zwany też Rondlem) to barbakan, najbardziej wysunięta na północ część fortyfikacji miejskich Krakowa. Znajduje się na Plantach, przed Bramą Floriańską, po południowej stronie ul. Basztowej. Został wzniesiony w latach 1498–1499 za panowania króla Jana Olbrachta. Stanowi wycinek koła o średnicy wewnętrznej 24,40 m, a grubość murów sięga powyżej 3 m. Jest to gotycka budowla z siedmioma wieżyczkami – okrągłymi i sześciobocznymi ułożonymi naprzemiennie względem siebie. Obecnie Barbakan jest oddziałem Muzeum Historycznego Miasta Krakowa.

Widok na Barbakan z południowego zachodu, w Krakowie

źródło ilustracji →

4. Brama Floriańska w Krakowie

Brama Floriańska to średniowieczna brama z basztą, położona na Starym Mieście w Krakowie u końca ulicy Floriańskiej, przy skrzyżowaniu z ulicą Pijarską. Stanowi pozostałość po dawnych murach miejskich. Jest jedną z ośmiu krakowskich bram obronnych obok Sławkowskiej, Grodzkiej, Wiślniej, Mikołajskiej, Rzeźniczej (na Gródku), Szewskiej, Nowej i Pobocznej. Powstała na przełomie XIII/XIV wieku. Liczy 34,5 m wysokości (do gałki hełmu).

Od strony miasta widnieje płaskorzeźba z XVIII wieku wyobrażająca św. Floriana. Od strony Plant nad wejściem widnieje płaskorzeźba z orłem piastowskim. Barokowe zwieńczenie Bramy Floriańskiej zostało wykonane w 1660 roku. Wewnątrz bramy znajduje się klasycystyczny ołtarz z początku XIX wieku z późno-barokową kopią cudownego obrazu Matki Boskiej Piaskowej.

Brama Floriańska w Krakowie widziana z ul. Floriańskiej

źródło ilustracji →

5. Collegium Maius w Krakowie

Collegium Maius, najstarszy budynek Akademii Krakowskiej (funkcja publiczna, uniwersytecka) powstał w XV wieku. Początki Collegium Maius wiążą się z rokiem 1400, kiedy nastąpiła odnowa Akademii Krakowskiej za panowania króla Władysława Jagiełły.

Budynek został wzniesiony z cegły i kamienia, posiada gotyckie szczyty w fasadzie i wewnętrzny dziedziniec otoczono arkadowymi krużgankami o późnogotyckich, kryształowych sklepieniach. Decyzją senatu uniwersyteckiego w 1947 roku powołano Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego z siedzibą w Collegium Maius. W jego zbiorach znajdują się głównie przedmioty związane z dziejami uniwersytetu.

Budynek Collegium Maius w Krakowie - widok od ul. Jagiellońskiej

źródło ilustracji →

6. Epitafium

Epitafium jest to ozdobna tablica ku czci zmarłego, zawierająca poświęcony mu napis, czasem portret lub scenę figuralną, symbole i postacie alegoryczne, zawieszana lub wmurowywana w ściany i filary kościołów lub klasztorów. Epitafia wykonywano z kamienia, metalu lub drewna, rzeźbiono, ryto lub malowano. Znane były w starożytności, a rozpowszechniły się od XV wieku.

Epitafium Kallimacha dłuta Wita Stwosza znajdujące się w krakowskim kościele Św. Trójcy

źródło ilustracji →

7. Gotyk angielski

Gotyk angielski różni się nieco od głównego nurtu rozprzestrzenionego na kontynencie. Świątynie mają bardzo szerokie fasady (tzw. fasady parawanowe). Wewnątrz nawy główne są szerokie, sklepienia o większej rozpiętości, co wymaga zastosowania żebra przewodniego, dodatkowo występują bardzo dekoracyjne zworniki (na szczycie sklepienia) i wsporniki. Kościoły budowane w Anglii mają nawy główne niższe w stosunku do ich długości, niż te, które budowano we Francji. Przez to bryła kościołów angielskich sprawia wrażenie cięższej. Ściana kościołów traktowana jest płasko, występuje mniejsza ilość wież. Pojawiają się nowe formy łuków charakterystyczne dla sztuki angielskiej, np. ośli grzbiet, łuk Tudorów itp. Znane zabytki to: katedra w Canterbury zbudowana w miejscu istniejącej wcześniej i zniszczonej przez pożar w 1174 roku budowli romańskiej; katedra w Wells; opactwo Westminsterskie w Londynie; katedra w Yorku; katedra w Salisbury. Znane przykłady budownictwa świeckiego to: Uniwersytet w Oxford, Uniwersytet w Cambridge (najbardziej znana jest Kaplica King's College), ratusz w Londynie, który został zbudowany w 1411 roku.

Katedra w Canterbury – nawa i centralna wieża widziane od południa, Anglia

źródło ilustracji →

8. Jeździec z Bambergu

Jeździec bamberski to kamienna rzeźba, pochodząca z XIII wieku, przedstawiająca ukoronowanego mężczyznę w stroju rycerskim na koniu. Dzieło to znajduje się w archikatedrze św. Piotra i św. Jerzego w Bambergu. Jest to pierwszy od czasów antycznych zachowany do dziś posąg konny. Jest to rzeźba naturalnej wielkości, przedstawiająca mężczyznę odzianego w dynamicznie fałdowane szaty. Realistycznie i ascetycznie opracowana twarz zdradza młody wiek, sugestywny zwrot głowy ożywia całą postać. Na skroniach ma ozdobną koronę. Poruszone tylne kopyto sugeruje, iż artysta chciał ukazać moment zatrzymania konia przez jeźdźca. Rzeźba stoi na zdobionej motywem liściastym konsoli. Ponad głową znajduje się osobno umieszczony baldachim o architektonicznej formie.

Jeździec bamberski-widok ogólny, katedra Świętych Piotra i Jerzego w Bambergu, Niemcy

źródło ilustracji →

9. Kaplica Trójcy Świętej na Zamku w Lublinie

Kaplica Trójcy Świętej w Lublinie (potocznie Kaplica Zamkowa) to kaplica znajdująca się na dziedzińcu zamkowym w Lublinie, połączona z częścią muzealną zamku. Kaplica stanowi integralną część obiektu. Kaplica została zbudowana pomiędzy latami 1341 a 1370 w czasach panowania Kazimierza Wielkiego. W całości pokryta freskami w których widoczne są wpływy sztuki ruskiej i bizantyjskiej (malarstwa ikonowego). W XV wieku podjęte zostały prace malarskie we wnętrzu kościoła. Prace malarskie we wnętrzu kościoła wykonał anonimowy zespół malarzy ruskich pod kierownictwem mistrza Andrzeja w XV wieku. Ściany i sklepienie pokryte zostały polichromią w stylu rusko-bizantyńskim. Poza scenami religijnymi zdobiącymi wnętrze kościoła znajdują się tu dwa portrety Władysława Jagiełły. Polichromię wykonano różnymi technikami: na suchym i na mokrym tynku, farbami temperowymi.

Kaplica Trójcy Świętej na zamku w Lublinie

źródło ilustracji →

10. Katedra Notre-Dame w Paryżu

Katedra Notre-Dame w Paryżu we Francji została wzniesiona w latach 1163-1240.

Jest to 5-nawowa bazylika emporowa na planie krzyża łacińskiego z transeptem i obejściem, prezbiterium jest trójprzęsłowe, w nawie głównej sklepienie sześciopodzielne, a w bocznych jest sklepienie krzyżowo-żebrowe.

Fasada katedry jest dwuwieżowa, z trzema bogato rzeźbionymi portalami – portal główny przedstawia Sąd Ostateczny, wyżej znajduje się galeria królów biblijnych. Jest to jedna z najbardziej znanych katedr na świecie, między innymi dzięki powieści *Katedra Marii Panny w Paryżu* francuskiego pisarza Victora Hugo. W kwietniu 2019 znaczna część katedry została zniszczona na skutek pożaru.

widok na zachodnią fasadę katedry Notre Dame w Paryżu, Francja

źródło ilustracji →

11. Katedra w Salisbury

Katedra w Salisbury w Wielkiej Brytanii została wzniesiona około 1220-1320, jej zasadniczą część – prezbiterium z kaplicą Świętej Trójcy, główny transept oraz korpus nawowy – wzniesiono w ciągu 38 lat, a przylegające od północy monasterium kanonickie, skupione wokół wielkiego kwadratowego wirydarza (80 arów), budowano przez 30 lat. Wertykalną dominantą świątyni jest wzniesiona na skrzyżowaniu naw strzelista, kwadratowa w planie wieża ze smukłym ośmiobocznym hełmem w formie iglicy.

Widok katedry w Salisbury od północnego wschodu, Anglia

źródło ilustracji →

12. Katedra w Wells

Katedra w Wells zaprojektowana została przez Thomasa Wytneya, a budowa trwała w latach 1176 - 1330. Jest to trójnawowa budowla o wydłużonym korpusie z trójnawowym transeptem w połowie długości i rozbudowaną partią prezbiterium.

Część prezbiterialna jest oddzielona od nawy przepierzeniem o esowatej formie

Występuje duże zróżnicowanie sklepień - krzyżowo-żebrowe, sieciowe, gwiaździste, wachlarzowe (na przecięciu nawy głównej z transeptem).

Fasada jest parawanowa z dwoma niskimi wieżami postaci, z licznymi dekoracjami płaskorzeźbionymi i figuralnymi.

Katedra w Wells - zachodnia fasada, Anglia

źródło ilustracji →

13. Kolegiata w Wiślicy

Bazylika kolegiacka Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Wiślicy to gotycki kościół wzniesiony w XIV wieku przez Kazimierza Wielkiego w Wiślicy, na fundamentach dwóch starszych świątyń romańskich.

Jest to dwunawowy kościół halowy, a sklepienie jest wsparte na 3 filarach ustawionych pośrodku hali. Wydłużone prezbiterium zakończone pięciobocznie jest wydłużone, a w korpusie znajdują sklepienia gwiaździste, trójdzielne. Bardzo charakterystyczna jest posadzka wykonana z gipsu, która przedstawia postaci fundatorów ukazane w geście modlitewnym, a całość obwiedziona bordiurą (obramowaniem) o motywach ornamentalnych i zoolożycznych. Posadzka pełni funkcję religijną i komemoracyjną (upamiętniającą).

Kolegiata w Wiślicy

źródło ilustracji →

14. Kościół Mariacki w Krakowie

Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, zwany także bazyliką Mariacką lub kościołem Mariackim to zabytkowy, rzymskokatolicki kościół parafialny, znajdujący się w Krakowie, na Starym Mieście, na placu Mariackim 5, przy północno-wschodnim narożniku Rynku Głównego Powstał w XIII/XIV wieku.

Świątynia jest gotycką, trójnawową, orientowaną bazyliką. Świątynia jest trójnawowa z dostawionym do naw bocznych rzędem kaplic o różnych sklepieniach (korpus sklepiony krzyżowo-żebrowo, prezbiterium jest znacznie wydłużone, a sklepienia gwiaździste)

Kościół jest kryty dwuspadowym dachem, fasada jest dwuwieżowa (helmy wież późniejsze), a wewnątrz w całości jest dekorowane wielobarwną polichromią.

W końcu XV wieku świątynia Mariacka wzbogaciła się o arcydzieło rzeźbiarskie późnego gotyku – Ołtarz Wielki – dzieło Wita Stwosza.

Widok kościoła Mariackiego w Krakowie od strony północno-zachodniej

źródło ilustracji →

15. Malarstwo gotyckie w Europie i w Polsce

Malarstwo gotyckie w Europie cechują:

- sztywność formy – „kamienne” twarze i łamany układ szat to elementy typowo gotyckie;
- kompozycja statyczna;
- ograniczona gama barw z dominacją niebieskiego i czerwonego (kolory Chrystusa), typowo gotyckie złote, jednolite tło;
- popularna technika to tempera na desce.

W XV wieku następuje rozkwit malarstwa ołtarzowego na terenie Polski, również malarstwa tablicowego (na desce) i miniaturowego. W mniejszym stopniu rozwija się malarstwo freskowe (np. kaplica św. Trójcy na zamku w Lublinie). Widoczne są wpływy sztuki wschodniej – ruskiej i bizantyjskiej, a także tendencje włoskie (elementy perspektywy). Malarstwo cechuje styl międzynarodowy, mieszanie konwencji gotyckich – łamany układ szat, surowość, ograniczona paleta, z renesansowymi – emocjonalność, uduchowienie, elementy pejzażu w tle.

Fragment niemieckiego witrażu z 1444 r. z Nawiedzeniem, z kolekcji Metropolitan Muzeum w Nowym Jorku, USA

źródło ilustracji →

16. Nagrobek tumbowy

Nagrobek tumbowy (z języka greckiego: *tymbos* – grób, nagrobek) – główna część gotyckich lub renesansowych grobowców w kształcie kamiennej (w późniejszym okresie również brązowej) skrzyni ozdobionej płaskorzeźbami. Na zamykającej, poziomej płycie umieszczano rzeźbę przedstawiającą postać zmarłego. Termin używany jest także dla określenia płyty kamiennej umieszczonej w posadzce kościoła z inskrypcją, zdobioną płaskim reliefem, poświęconą zmarłemu.

Nagrobek Kazimierza III Wielkiego –, znajdujący się w bazylice archikatedralnej św. Stanisława i św. Wacława na Wawelu w Krakowie

źródło ilustracji →

17. Ołtarz Mariacki Wita Stwosza

Ołtarz Mariacki powstał w latach 1477-1489, jego autorem był Wit Stwosz. Jest to ołtarz główny z kościoła Mariackiego w Krakowie. Jest to pięcioczęściowy poliptyk wykonany z drewna dębowego, polichromowany i złożony. Szafa mieści 200 figur z klocków lipowych, postaci są ponadnaturalnej wielkości. Cechuje go realizm przedstawienia co odzwierciedla ukazanie chorób i fizycznych niedoskonałości Apostołów.

Scena główna przedstawia Zaśnięcie Marii, powyżej Wniebowzięcie pojawiają się tu elementy znamionujące renesans takie jak łuk półkolisty.

W drewnianej rzeźbie Wita Stwosza splatają się cechy typowe dla rzeźby średniowiecznej: żarliwość religijna, uduchowienie, drwina. Łagodny wyraz twarzy towarzyszy ekspresyjnemu dramatyzmowi. Szaty postaci centralnej załamują się gwałtownie, sztywno, rytmika fałd szat jest skomplikowana i ostra.

Ołtarz Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny autorstwa Wita Stwosza w kościele Mariackim w Krakowie

źródło ilustracji →

18. Pałac papieży w Awignonie

Pałac papieski w Awignonie – dawna rezydencja papieży wzniesiona w XIV wieku w okresie niewoli awiniońskiej, kiedy to w latach 1309–1377 Awinion pełnił tymczasowo rolę Stolicy Apostolskiej. Liczący ponad 15 000 m² powierzchni wszystkich pomieszczeń pałac do dziś należy do największych gotyckich założeń zamkowych w Europie. Monumentalny kompleks zamkowy składa się z dwóch części, położonego koło katedry Notre-Dame Starego Pałacu i przylegającego do niego od strony południowej Nowego Pałacu. Obie części tworzą nieregularny plan, kompleks budynków skupiony jest wokół dwóch czworobocznych dziedzińców. Architektura pałacu jest w pełni funkcjonalna, która zapewniała określonym pomieszczeniom możliwość do odprawiania bogatych, zainspirowanych dworskim obyczajem rozmaitych ceremonii papieskich, czy też dostosowana do prywatnych potrzeb głowy Kościoła.

Pałac papieży w Awignonie

źródło ilustracji →

19. Typ rzeźby piękna Madonna

Rzeźby w stylu pięknych Madonn, przedstawiające stojącą Maryję z Dzieciątkiem na ręku, występowały w sztuce gotyckiej około roku 1400 roku w ramach stylu pięknego. Wykonane są w polichromowanym drewnie lub kamieniu. Mają wygląd kontrastowo różny. Są wdzięczne, delikatne, radosne, bardzo świeckie w charakterze. Ukazane są w pozie silnego kontrapostu, ale złagodzonego przez miękkie esowate wygięcie kręgosłupa. Szaty nakładają się łagodnie, występują łukowate rytmy. Uderza stylizacja, elegancja, wytworność. Ten typ rzeźby najczęściej występuje na terenie Czech i Śląska. Przykładami są Piękna Madonna z Wrocławia (około 1390 roku, Muzeum Narodowe w Warszawie), Madonna z Krużlowej (około 1410-30 roku), obecnie w Muzeum Narodowym w Krakowie.

Piękna Madonna z Czeskiego Krumlowa (około 1400), z kolekcji Muzeum Historii Sztuki w Wiedniu, Austria

źródło ilustracji →

20. Pietà z Awinionu

Pietà z Villeneuve-lès-Avignon (Pietà z Awinionu) – obraz jest przypisywany Enguerrandowi Quartonowi – malarzowi pochodzącemu z Pikardii i działającemu w Prowansji w latach 1444-1466. Obraz pochodzi z kościoła kolegiального w Villeneuve-lès-Avignon i obecnie znajduje się w Luwrze w Paryżu. Na obrazie przedstawiona jest Maryja trzymająca na kolanach martwego Jezusa. Po jej prawej stronie znajduje się święty Jan Ewangelista, a po lewej Maria Magdalena. W lewym rogu obrazu ukazana jest niezidentyfikowana postać fundatora. Kompozycja jest statyczna, monumentalna w wyrazie a dzięki złotemu tłu zatrzymana na pograniczu czasu i wieczności.

Pietà, autorstwo Enguerranda Quartona, 1455, tempera, z kolekcji Muzeum w Luwrze w Paryżu, Francja

źródło ilustracji →

21. Pietà z Lubięża

Dzieło zostało wykonane w latach 1360 a 1370. Do 1943 roku znajdowało się w kościele opactwa Cystersów w Lubiężu na Dolnym Śląsku. Od 1946 roku Pietà prezentowana jest w Galerii Sztuki Średniowiecznej Muzeum Narodowego w Warszawie. Nic nie wiadomo o twórcy rzeźby, według badań anonimowy artysta był wykształcony w Turyngii (Erfurt), zanim przybył na Śląsk. Rzeźba została wykonana w drewnie, jest polichromowana. Jej cechy charakterystyczne to:

- układ krzesłowy (schockowy) - figura Chrystusa;
- brak proporcji;
- dramatyzm przedstawienia – skonstrastowanie miękko opadającej, ozdobnej szaty Marii z wychudzonym i poranionym martwym ciałem Chrystusa;
- ekspresja, oddanie bezwładu ciała, opadająca głowa, a także ból na twarzy Marii.

Pietà z Lubięża, z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie

źródło ilustracji →

22. Poliptyk grudziądzki

Data powstania poliptyku grudziądzkiego jest ustalana różnie, na podstawie badań porównawczych stylu malowideł, na czas od około roku 1380 do około 1410 roku. Malowana nastawa ołtarzowa znajduje się w kaplicy byłego zamku krzyżackiego w Grudziądzu, przedstawia główną scenę Zaśnięcia Marii Panny oraz – na ruchomych skrzydłach – sceny Pasji Chrystusa.

Badacze zwykle zakładają domyślnie, że kaplica ta była pierwotnym miejscem przechowywania poliptyku i że powstało ono z przeznaczeniem dla niej. Zawarte są dwie pary ruchomych skrzydeł, zamocowane na krawędziach części środkowej i kolejno zamykanych. Dekorację wszystkich części stanowią obrazy tablicowe, przy czym tablice skrzydeł malowane są obustronnie. Łącznie więc poliptyk zawiera dwa duże obrazy tablicowe części środkowej, każdy o wymiarach 123 × 204,5 cm, oraz szesnaście obrazów skrzydłowych, na ośmiu tablicach, z których każda ma wymiary ok. 123 x ok. 93 cm.

Poliptyk grudziądzki, z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie

źródło ilustracji →

23. Rzeźby gotyckie w Polsce

Od 1400 r. w Europie, a także w Polsce w rzeźbie dominuje tzw. styl Pięknych Madonn – różnych rozmiarów figurki przedstawiające Marię samą lub z Dzieciątkiem na ręku o smukłych proporcjach i wyidealizowanej twarzy i miękkim układzie szat.

W czasach działalności Wita Stwosza pojawia się nowy styl łamany – charakteryzuje go kaskadowy układ szat, ostro łamane draperie, fałdy materiału, nadające postaci surowość i dynamizm. Dominuje wówczas rzeźba o charakterze religijnym i komemoratywnym (upamiętniającym), często jako wystrój kościołów fundowany przez władcę lub duchowieństwo.

Pozdrowienie Anielskie z kościoła św. Wawrzyńca w Norymberdze, Niemcy

źródło ilustracji →

24. Rzemiosło artystyczne sztuki gotyckiej w Europie i w Polsce

W okresie gotyku powstawały dzieła głównie o przeznaczeniu liturgicznym – kielich, monstrancje i relikwiarze wykonywane w stylu gotyckim – przy czarze pojawia się koszyczek, niekiedy całość umieszczona na cokolicu; rozbudowane nodusy (ozdobne zgrubienia na trzonie naczynia liturgicznego) w postaci kapliczek. Dekoracje wykorzystywały motywy podobne jak w architekturze – formy maswerkowe (dekoracyjny, geometryczny wzór architektoniczny odkuty z kamienia lub zrobiony z cegieł, używany do wypełnienia górnej części gotyckiego okna), ażurowe misterne konstrukcje. Rozwija się haft, który był stosowany do szat liturgicznych – bogato zdobionych gotyckimi ornamentami, rzadziej dekoracją figuralną. Popularne były dekoracyjne (motywy kwiatowe) tapiserie (gobeliny) tkane w warsztatach tkackich na terenie Europy zwłaszcza w Belgii, Flandrii.

XIV-wieczny, gotycki kielich z Pizy z nodusem

źródło ilustracji →

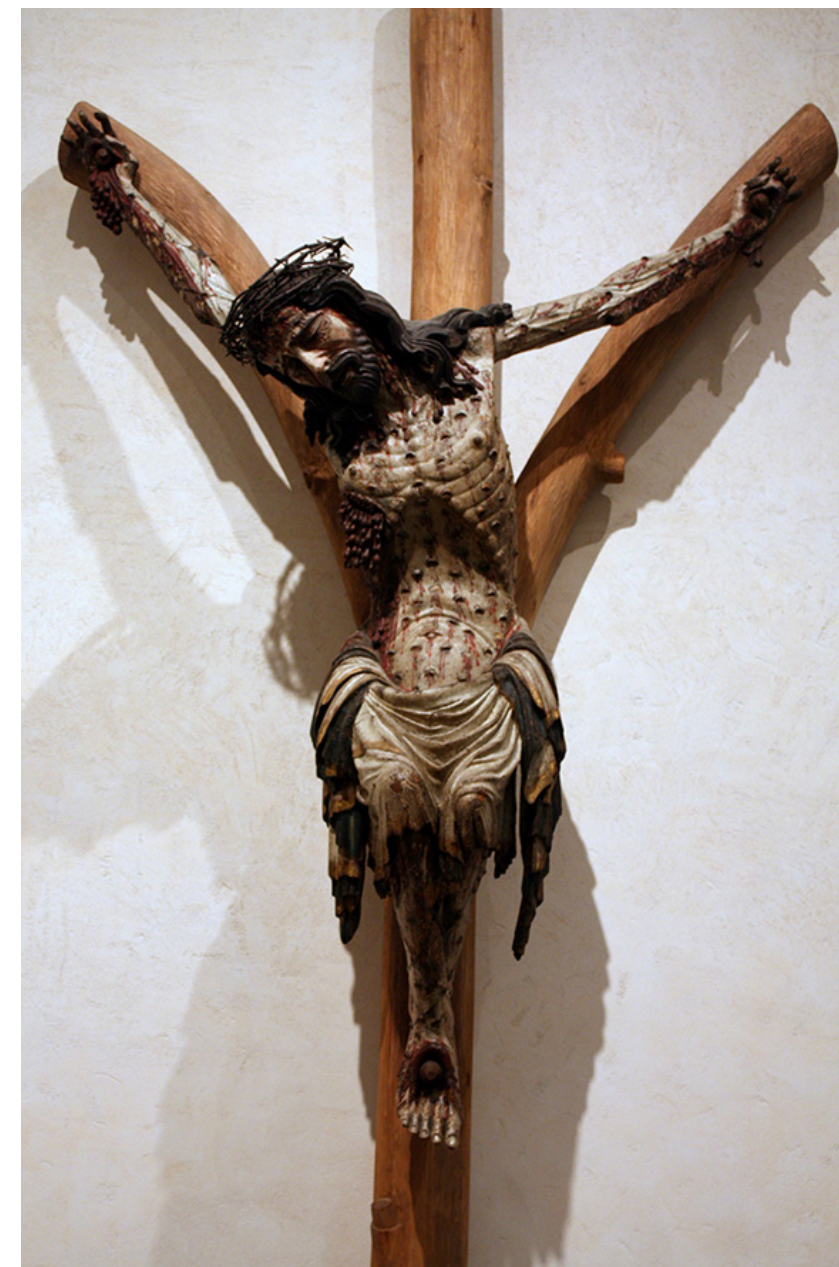

25. Rzeźba sztuki gotyckiej w Europie i w Polsce

Istniała w gotyku rzeźba pełna, wolno stojąca wykonana w drewnie i kamieniu. Były to figury Matki Boskiej, świętych i fundatorów. Książętom i królom wznoszono sarkofagi w obrębie kościoła (samodzielne budowle kamienne w kształcie skrzyni z postacią zmarłego wyrzeźbioną na wieku, z baldachimem). W rzeźbach dekoracyjnych i figuralnych jest ścisła obserwacja natury: proporcje są poprawne, ruch jest naturalny, a celem artysty jest ukazanie życia wewnętrznego człowieka (a nie jego piękna ciała).

W fasadach, w rzeźbie wsporników, w rzeźbionych ołtarzach, występuje wspaniała galeria typów ludzkich z ich śmiesznościami i wadami ukazanymi z łagodną drwiną. Twarze stanowią subtelne studium psychologiczne. Fałdy szat układają się w miękkie spokojne piony lub delikatną siecią zrytmizowanych fałd, oblepiają ciało. Kamienne i drewniane krucyfiksy z XIV i XV wieku są pełne dramatyzmu i deformacji umęczonego ciała Chrystusa. W Polsce bardzo popularne były postaci dużo bardziej plastyczne, naturalne, przedstawione w kontrapoście, szaty stylizowane na antyczne. Rzeźby w stylu pięknych Madonn, przedstawiające stojącą Maryję z Dzieciątkiem na ręku, występowały w sztuce gotyckiej około roku 1400 roku w ramach stylu pięknego.

Krucyfiks autorstwa nieznanego artysty śląskiego, około 1360 roku, z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie

źródło ilustracji →

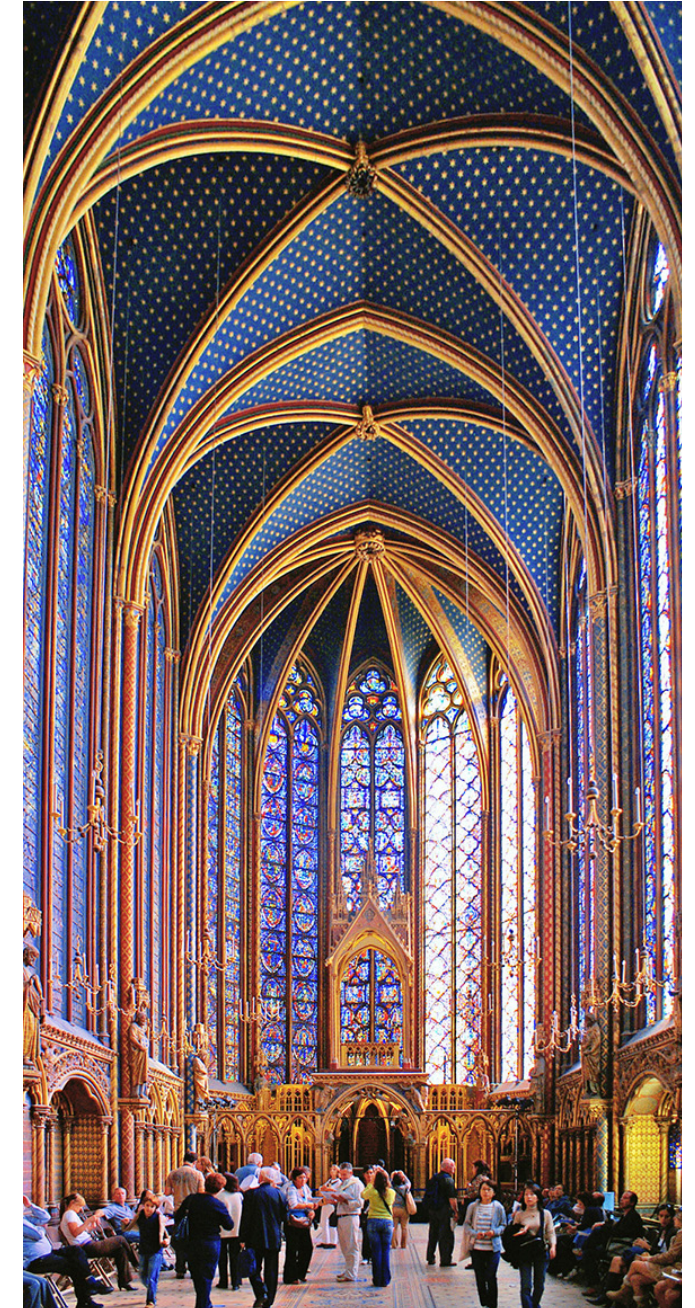
26. Sainte-Chapelle w Paryżu

Kaplica Sainte Chapelle w Paryżu jest dwupoziomową kaplicą pałacową króla Ludwika IX, która powstała w XIII wieku. Kaplica pełniła funkcję wielkiego repozytorium relikwii (w części górnej relikwie Chrystusa a w dolnej świętych patronów Francji).

Cechami charakterystycznymi wnętrza kaplicy są:

- sklepienia krzyżowo-żebrowe;
- smukłe proporcje podkreślone dekoracyjnymi pękami słupów schodzącymi do podłogi;
- odmaterializowanie ściany za pomocą dużej liczby okien witrażowych zakończonych dekoracją maswerkową; bogata rozeta w ścianie tarczowej;
- lekkość, finezja, duża dekoracyjność osiągnięte przez zastosowanie złota i polichromii.

Wnętrze górnej części kaplicy Sainte Chapelle w Paryżu, Francja

źródło ilustracji →

27. Sztuka gotycka

Sztuka gotycka to sztuka dojrzałego i późnego średniowiecza, ukształtowana we Francji w pierwszej połowie XII wieku, rozprzeczniła się w Anglii, Hiszpanii, Niemczech i Europie Środkowej, a szczytowy rozwój nastąpił w XIII wieku, w licznych odmianach trwała aż do początku XVI wieku; nie przyjęła się we Włoszech gdzie zbyt silne były tradycje sztuki starożytnej. Sztuka gotycka od początku kształtowała się jako styl sakralny, związany z kościołem, dlatego sztuka religijna (architektura, malarstwo i rzeźba stanowiące wystrój kościołów) była wówczas na pierwszym miejscu. Jednocześnie ważne centrum kultury dojrzałego średniowiecza stanowił dwór królewski i dwory feudalów oraz rozwijające się miasta. Sztuka gotycka była silnie związana z kulturą rycerską i mieszczańską.

Przykład późnego gotyku (flamboyant) - kościół Świętej Trójcy, plac Vendôme w Paryżu, Francja

źródło ilustracji →

28. Uta Von Ballenstedt I Ekkehard II z Katedry w Naumburgu

Rzeźba pary mecenasów sztuki Uty von Ballenstedt i Ekkeharda II powstała w XIII wieku, a autorem był Mistrz Naumburski albo Mistrz z Naumburga czyli anonimowy rzeźbiarz (lub grupa rzeźbiarzy) działających w okresie gotyku, od około 1230-1260 roku. Znajduje się w katedrze w Naumburgu i jest jedną z pierwszych rzeźb świeckich znajdujących się we wnętrzu kościelnym.

Są to przedstawienia realistyczne, naturalistyczne (bez idealizacji), o idealnych proporcjach. Rzeźby są polichromowane, ustawione pod kamiennym gotyckim baldachimem, postacie posiadają atrybuty świadczące o ich wysokim statusie społecznym.

Ekkehard II i Uta von Ballenstedt – figury z katedry w Naumburgu, Niemcy

źródło ilustracji →

29. Zamek i pałac Wielkiego Mistrza w Malborku

Zamek w Malborku został wzniesiony w kilku etapach od 1280 roku do połowy XV wieku przez zakon krzyżacki. Była to siedziba komtura krzyżackiego, siedziba wielkich mistrzów zakonu krzyżackiego i władz Prus Zakonnych, później rezydencja królów Polski, potem siedziba władz Prus Królewskich. Został wpisany do rejestru zabytków i na listę światowego dziedzictwa UNESCO a od 1961 roku stał się siedzibą Muzeum Zamkowego w Malborku. Zespół zamkowy w Malborku obejmuje:

- Zamek Wysoki, czworoboczny, z dziedzińcem otoczonym krużgankiem, kościołem Najświętszej Maryi Panny z kaplicą grobową św. Anny, wieżami Kleszą i Wróblą;
- Zamek Średni, wzniesiony w miejscu byłego przedzamcza, trójboczny, z rozległym dziedzińcem otwartym ku Zamkowi Wysokiemu (oddzielonym od niego murem i fosą), z kaplicą św. Bartłomieja, Wielką Komturią, Infirmarią, Wielkim Refektarzem, Pałacem Wielkich Mistrzów, Refektarzem Letnim, Refektarzem Zimowym, wieżą Kurzą Nogą;
- Zamek Niski (Przedzamcze), z kaplicą św. Wawrzyńca oraz szeregiem zabudowań gospodarczych.

Zamek w Malborku jest jednym z najznakomitszych przykładów średniowiecznej architektury obronno-rezydencyjnej w Europie Środkowej. Jest to typ zamku krzyżackiego – ceglany, o formie obronnej, otoczony murami obronnymi, basztami i wieżami, udekorowany w stylu dworskim.

Zamek w Malborku, widok od strony Nogatu

źródło ilustracji →

30. Wit Stwosz

Wit Stwosz, także Wit Stosz (urodził się 1448 – zmarł 1533) to niemiecki rzeźbiarz, grafik i malarz, jeden z najwybitniejszych przedstawicieli późnego gotyku w rzeźbie. O najwcześniejszej edukacji artystycznej Stwosza nie wiadomo nic pewnego. Na podstawie cech jego stylu można przypuszczać, że umiejętności posługiwania się dłutem nabył w Nadrenii w Niemczech, której stolicą artystyczną był w tym czasie Strasburg. Jego najśłynniejszym dziełem jest Ołtarz Mariacki w Krakowie. Po wykonaniu Ołtarza Mariackiego oraz paru innych zamówień (m.in. nagrobków króla Kazimierza Jagiellończyka i biskupa Piotra z Bnina) Stwosz w 1496 roku przeprowadził się z powrotem do Norymbergi, gdzie pracował i zmarł.

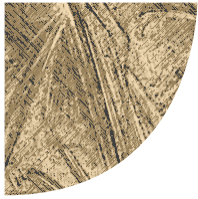
Portret Wita Stwosza, drzeworyt sztorcowy G. Röbera, wg rys. J Polkowskiego, wg Aleksandra Lessera (1860)

źródło ilustracji →

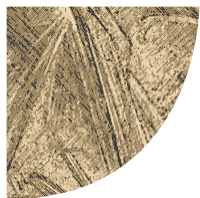

Wybrana literatura:

- Białostocki J., *Pięć wieków myśli o sztuce*, Warszawa 1976
- Bloom J. M., Blair S.S., *Sztuka i architektura islamu 1250-1800*, Warszawa 2012
- Encyklopedia kultury bizantyńskiej*, Jurewicz (red.), Axer, Warszawa 2002
- Gombrich E., *O sztuce*, Poznań, 2009
- Hütt W., *Niemieckie malarstwo i grafika późnego gotyku i renesansu*, Warszawa 1983
- Kłosińska J., *Sztuka bizantyńska*, Warszawa 1975
- Marcais G., *Sztuka islamu*, Warszawa 1979
- Osińska B., *Sztuka i czas. Od prehistorii do rokoka*, Warszawa 2004
- Rzepińska M., *Siedem wieków malarstwa europejskiego* (kilka wydań)
- Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, Warszawa 2006
- Stern H., *Sztuka bizantyńska*, Warszawa 1975
- Sztuka gotyku*, red. Rolf Toman, 2000
- Sztuka polska*, tom 1, Romanizm, praca zbiorowa, 2011
- Sztuka polska*, tom 2, Gotyk, praca zbiorowa, 2011
- Sztuka Świata*, tom 2, praca zbiorowa, Warszawa 1990
- Sztuka Świata*, tom 3, praca zbiorowa, Warszawa 1999
- Sztuka Świata*, tom 4, praca zbiorowa, Warszawa, 1999
- Sztuka romańska*, red. R. Toman, Warszawa 2000

Lista i źródła ilustracji

Sztuka wczesnochrześcijańska

1. Architektura wczesnochrześcijańska

Wnętrze bazyliki św. Piotra na Watykanie (malowidło ukazujące stan przed wyburzenia)

https://pl.wikipedia.org/wiki/Sztuka_wczesnochrze%C5%9Bcija%C5%84ska#/media/Plik:Affresco_dell'aspetto_antico_della_basilica_costantiniana_di_san_pietro_nel_IV_secolo.jpg (dostęp 11.11.2021)

2. Baptysterium

Baptysterium Ortodoksów w Rawennie we Włoszech

https://pl.wikipedia.org/wiki/Rawenna#/media/Plik:Bat-tistero_Neoniano_esterno.jpg (dostęp 11.11.2021)

3. Bazylika Sant'Apollinare Nuovo w Rawennie

Bazylika Sant'Apollinare Nuovo w Rawennie - wnętrze kościoła w kierunku apsydy

https://pl.wikipedia.org/wiki/Bazylika_Sant%E2%80%99A-pollinare_Nuovo_w_Rawennie#/media/Plik:Ravenna_Basilica_of_Sant'Apollinare_inside.jpg (dostęp 11.11.2021)

4. Bazylika św. Piotra na Watykanie

Bazylika św. Piotra na Watykanie około 1450 (rekonstrukcja wyglądu, pochodząca z około 1890 roku) rys. H.W.Brewer, 1891

https://pl.wikipedia.org/wiki/Architektura_wczesnochrze%C5%9Bcija%C5%84ska#/media/Plik:Basilica_di_San_Pietro_1450.jpg (dostęp 11.11.2021)

5. Malowidła katakumbowe

Malowidło Dobrego Pasterza z katakumb Domitilli w Rzymie we Włoszech

https://en.wikipedia.org/wiki/Catacombs_of_Domitilla#/media/File:Good_Shepherd_04.jpg (dostęp 11.11.2021)

6. Orant

Orantka - fragment malowidła z cubiculum Velatio w katakumbach Priscylli w Rzymie we Włoszech, koniec III wieku
[https://pl.wikipedia.org/wiki/Orant#/media/Plik:Orante_\(particolare\),_catacombe_di_priscilla,_cubicolo_della_velatio,_roma_\(met%C3%A0_III_secolo\).jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Orant#/media/Plik:Orante_(particolare),_catacombe_di_priscilla,_cubicolo_della_velatio,_roma_(met%C3%A0_III_secolo).jpg) (dostęp 11.11.2021)

7. Rzeźba wczesnochrześcijańska

Sarkofag z motywem drzew, IV wiek, z kolekcji Muzeum w Luwrze w Paryżu, Francja

https://pl.wikipedia.org/wiki/Sztuka_wczesnochrze%C5%9Bcija%C5%84ska#/media/Plik:Sarcophage_%C3%A0_arbres,_Louvre_00.JPG (dostęp 11.11.2021)

8. Sztuka wczesnochrześcijańska

Chrystus - malowidło z sufitu cubiculum nr 4, katakumby Komodilli w Rzymie we Włoszech, koniec IV wieku

https://pl.wikipedia.org/wiki/Sztuka_wczesnochrze%C5%9Bcija%C5%84ska#/media/Plik:Christ_with_beard.jpg (dostęp 11.11.2021)

Sztuka ruska

1. Andriej Rublow i Teofan Grek

Ikona Świętej Trójcy autorstwa Andrieja Rublowa, około 1410 roku, z kolekcji Galerii Tretiakowskiej w Moskwie, Rosja
https://pl.wikipedia.org/wiki/Andriej_Rublow#/media/Plik:Angelsatmamre-trinity-rublev-1410.jpg (dostęp 11.11.2021)

2. Cerkiew i ikonostas

Ikonostas z soboru Błagowieszczeńskiego (Zwiastowania) w Moskwie w Rosji

https://pl.wikipedia.org/wiki/Sob%C3%B3r_Zwiastowa-

[nia_w_Moskwie#/media/Plik:Iconostasis_in_Moscow.jpg](#)
(dostęp 11.11.2021)

3. Hodegetria i Eleusa

Hodegetria – wizerunek Matki Boskiej, szkoła nowogrodzka, około 1380 roku

https://pl.wikipedia.org/wiki/Hodegetria#/media/Plik:Meister_der_Schule_von_Nowgorod_001.jpg
(dostęp 11.11.2021)

4. Ikona

Chrystus Pantokrator, ikona z klasztoru św Katarzyny z Synaju w Egipcie wykonana techniką enkaustyki

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ikona#/media/Plik:Spas_vse-derzhitel_sinay.jpg (dostęp 11.11.2021)

5. Sztuka ruska

Chrystus Zbawiciel – ikona autorstwa Andrieja Rublowa (około 1400 roku), z kolekcji Galerii Tretiakowskiej w Moskwie, Rosja

https://pl.wikipedia.org/wiki/Sztuki_plastyczne_w_Rosji#/media/Plik:Rublev's_saviour.jpg (dostęp 11.11.2021)

Sztuka islamska

1. Architektura islamu

Błękitny Meczet (Meczet Sułtana Ahmeda) w Stambule w Turcji z wysokimi, smukłymi minaretami

https://pl.wikipedia.org/wiki/Meczet#/media/Plik:Blue_mosque_-_Istanbul_-_08.jpg (dostęp 11.11.2021)

2. Meczet

Wnętrze meczetu w Kordobie w Hiszpanii

https://pl.wikipedia.org/wiki/Mezquita#/media/Plik:Spain_in_Andalusia_Cordoba_BW_2015-10-27_13-40-01.jpg
(dostęp 11.11.2021)

3. Motywy dekoracyjne

Mozaiki geometryczne z meczetu Bou Inania Madrasa, Fez, Maroko

https://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_art#/media/File:Fes_Medersa_Bou_Inania_Mosaic2.jpg (dostęp 11.11.2021)

4. Sztuka krajów islamskich

Widok wnętrza świętego miejsca islamu – meczetu Umayyjadów w Damaszku, Syria

[https://en.wikipedia.org/wiki/Mosque#/media/File:Umayyad_Mosque_\(2020-01-07\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Mosque#/media/File:Umayyad_Mosque_(2020-01-07).jpg) (dostęp 11.11.2021)

Sztuka bizantyjska

1. Bazylika San Vitale w Rawennie

Widok kopuły nad chórem w bazylice San Vitale w Rawennie, Włochy

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Bazylika_%C5%9Bw._Witalisa_w_Rawennie#/media/Plik:Apse_mosaic_-_Basilica_of_San_Vitale_\(Ravenna\).jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Bazylika_%C5%9Bw._Witalisa_w_Rawennie#/media/Plik:Apse_mosaic_-_Basilica_of_San_Vitale_(Ravenna).jpg) (dostęp 11.11.2021)

2. Bizantyjskie rzemiosło

Dyptyk konsularny generała rzymskiego Aerobindusa, około 506 roku, z kolekcji Muzeum w Luwrze w Paryżu, Francja

https://en.wikipedia.org/wiki/Diptych#/media/File:-Diptych_Areobindus_Louvre_OA9525.jpg (dostęp 11.11.2021)

3. Cechy sztuki bizantyjskiej

Widok na bazylikę Hagia Eirene w Stambule, Turcja

https://pl.wikipedia.org/wiki/Hagia_Eirene#/media/Plik:ExteriorHagiaEirene340msu.jpg (dostęp 11.11.2021)

4. Meczet Hagia Sophia w Stambule

Widok na meczet Hagia Sophia w Stambule (dawnym Konstantynopolu), Turcja

https://en.wikipedia.org/wiki/Hagia_Sophia#/media/Fi-

[le:Hagia_Sophia_Mars_2013.jpg](#) (dostęp 11.11.2021)

5. Pantokrator

Fresk autorstwa Manuela Panselinosa z klasztoru Protaton na świętej Górze Atos, Grecja

https://pl.wikipedia.org/wiki/Pantokrator#/media/Plik:Majestas_Domini_of_Protat.jpg (dostęp 11.11.2021)

Sztuka przedromańska

1. Kaplica pałacowa w Akwizgranie

Widok kaplicy pałacowej w Akwizgranie od strony południowej, Niemcy

https://pl.wikipedia.org/wiki/Kaplica_pa%C5%82acowa_w_Akwizgranie#/media/Plik:Aachener_Dom_Oktogon.jpg (dostęp 11.11.2021)

2. Księga z Durrow i Ewangeliarz Godeskalka

Miniatura z Ewangeliarza Godeskalka, przedstawiająca Chrystusa w chwale, z kolekcji Francuskiej Biblioteki Narodowej w Paryżu, Francja

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ewangeliarz_Godeskalka#/media/Plik:Evangeliarium_-_%C3%A9vang%C3%A9liaire_dit_de_Charlemagne_ou_de_Godescalc_-_J%C3%A9sus-Christ_-_BNF_Gallica.jpg (dostęp 11.11.2021)

3. Klasztor

Widok z lotu ptaka na zabudowania opactwa w Sankt Gallen, Szwajcaria

https://pl.wikipedia.org/wiki/Opactwo_Sankt_Gallen#/media/Plik:Aerial_View_of_the_Monastery_of_Sankt_Gallen_14.02.2008_14-48-17.JPG (dostęp 11.11.2021)

4. Kościół w Hildesheim

Widok wnętrza kościoła św. Michała w Hildesheim w Niemczech

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9B-ci%C3%B3%C5%82_%C5%9Bw._Micha%C5%82a_w_Hildesheim#/media/Plik:Hildesheim-St_Michaels_Church_interior.01.JPG (dostęp 11.11.2021)

5. Malarstwo karolińskie

Strona Ewangeliarza Ebona przedstawiająca postać świętego Mateusza, z kolekcji biblioteki miejskiej w Épernay, Francja

https://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89vang%C3%A9liaire_d%27Ebon#/media/Fichier:Saint_Matthew2.jpg (dostęp 11.11.2021)

6. Sakralna sztuka przedromańska

Westwerk kościoła w Gernrode w Niemczech, X wiek, przebudowany w XII i XIX wieku

https://pl.wikipedia.org/wiki/Westwerk#/media/Plik:20190419_Gernrode_StCyriakus_DSC07781_HDRfusion_PtrQs.jpg (dostęp 11.11.2021)

7. Sklepienie

Sklepienie kolebkowe we wnętrzach opactwa Boscodon w Alpach Francuskich

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Sklepienie#/media/Plik:Boscodon-nef.jpg> (dostęp 11.11.2021)

8. Sztuka karolińska

Inkrustowana klejnotami oprawa Złotego Kodeksu z St. Emmeram, około 870 roku, z kolekcji Bayerische Staatsbibliothek w Monachium, Niemcy

https://en.wikipedia.org/wiki/Carolingian_art#/media/File:Codex_Aureus_Sankt_Emmeram.jpg (dostęp 11.11.2021)

9. Sztuka ottońska

Korona Ottona III, z kolekcji skarbcza katedralnego katedry w Essen, Niemcy

https://pl.wikipedia.org/wiki/Sztuka_otto%C5%84ska#/media/Plik:Ottonische_K%C3%B6nigskrone.jpg

(dostęp 11.11.2021)

10. Sztuka przedromańska

Wizerunek Chrystusa Króla z Księgi Kells, z kolekcji Biblioteki Trinity College w Dublinie, Irlandia

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ksi%C4%99ga_z_Kells#/media/Plik:KellsFol032vChristEnthroned.jpg (dostęp 11.11.2021)

11. Sztuka przedromańska w Polsce

Palatium na Ostrowie Lednickim, wyspa Lednica

https://pl.wikipedia.org/wiki/Sztuka_przedroma%C5%84ska_w_Polsce#/media/Plik:Palatium_na_Ostrowiu_Lednickim.JPG (dostęp 11.11.2021)

Sztuka romańska

1. Architektura sztuki romańskiej

Romański donżon na zamku w Lublinie

https://pl.wikipedia.org/wiki/Architektura_roma%C5%84ska#/media/Plik:Lublin_Don%C5%BCon_2009.jpg (dostęp 11.11.2021)

2. Dekoracja w architekturze romańskiej

Portal Ołbiński w południowej elewacji katedry Marii Magdaleny we Wrocławiu

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Architektura_roma%C5%84ska#/media/Plik:Wroc%C5%82aw_ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_pw._%C5%9Bw._Marii_Magdaleny_portal_\(Aw58\).JPG](https://pl.wikipedia.org/wiki/Architektura_roma%C5%84ska#/media/Plik:Wroc%C5%82aw_ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_pw._%C5%9Bw._Marii_Magdaleny_portal_(Aw58).JPG) (dostęp 11.11.2021)

3. Drzwi Gnieźnieńskie

Widok ogólny na Drzwi Gnieźnieńskie, katedra w Gnieźnie

https://pl.wikipedia.org/wiki/Drzwi_Gnie%C5%BAnie%C5%84skie#/media/Plik:Gniezno_Drzwi_Gnieznienskie_1.jpg

(dostęp 11.11.2021)

4. Kolegiata w Tumie pod Łęczycą

Kolegiata łęczycycka w Tumie pod Łęczycą

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Tum_\(wojew%C3%B3dztwo_%C5%82%C3%B3dztwie\)#/media/Plik:SM_Tum_kolegiata_ID_612614.jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Tum_(wojew%C3%B3dztwo_%C5%82%C3%B3dztwie)#/media/Plik:SM_Tum_kolegiata_ID_612614.jpg) (dostęp 11.11.2021)

5. Konstrukcja świątyni romańskiej

Opactwo Lessay w Normandii, Francja.

https://en.wikipedia.org/wiki/Romanesque_architecture#/media/File:LessayAbbaye3.JPG (dostęp 11.11.2021)

6. Kościół św. Andrzeja w Krakowie

Kościół św. Andrzeja z bramą do klasztoru klarysek.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_%C5%9Bw._Andrzeja_w_Krakowie#/media/Plik:Church_of_St._Andrew_and_Convent_of_the_Order_of_Saint_Clare,_54_Grodzka_street,_Old_Town,_Krak%C3%B3w,_Poland.jpg (dostęp 11.11.2021)

7. Krypta św. Leonarda w Krakowie

Krypta św. Leonarda na Wawelu w Krakowie

https://pl.wikipedia.org/wiki/Krypta_%C5%9Bw._Leonarda_na_Wawelu#/media/Plik:Wawel_St_Leonard.JPG (dostęp 11.11.2021)

8. Relikwiarz

Krzyż – relikwiarz francuski, około 1180, z kolekcji

Metropolitan Muzeum w Nowym Jorku, USA

[https://en.wikipedia.org/wiki/Reliquary#/media/File:Reliquary_Cross_\(French,_The_Cloisters\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Reliquary#/media/File:Reliquary_Cross_(French,_The_Cloisters).jpg) (dostęp 11.11.2021)

9. Rzemiosło romańskie

Belgijski tryptyk, około lat 1156–1158, z kolekcji biblioteki Morgan Library w Nowym Jorku, USA

https://en.wikipedia.org/wiki/Romanesque_art#/media/File:Stavelot.Triptych.jpg (dostęp 11.11.2021)

10. Rzeźba sztuki romańskiej

Tympanon w opactwie Vézelay w Burgundii około 1130, Francja

https://en.wikipedia.org/wiki/Romanesque_art#/media/File:02_Basilique_Ste-Marie-Madeleine_de_V%C3%A9zelay_-_Tympan.jpg (dostęp 11.11.2021)

11. Rzeźby romańskie w Polsce

Fragment portalu z opactwa ołbińskiego w kościele Marii Magdaleny we Wrocławiu

https://pl.wikipedia.org/wiki/Rze%C5%BAb_a_ro-ma%C5%84ska#/media/Plik:Wroclaw_MariaMagdalena-portal.jpg (dostęp 11.11.2021)

12. Styl romański w Polsce

Romański kościół na terenie opactwa cystersów w Sulejowie

https://pl.wikipedia.org/wiki/Opactwo_Cysters%C3%B3w_w_Sulejowie#/media/Plik:Saint_Thomas_of_Canterbury_church_in_Sulej%C3%B3w.png (dostęp 11.11.2021)

13. Sztuka romańska

Widok katedry w Trier, Niemcy

https://en.wikipedia.org/wiki/Romanesque_architecture#/media/File:Trier_Dom_BW_24.JPG (dostęp 11.11.2021)

14. Tkanina z Bayeux

Scena z bitwy pod Hastings w 1066 roku z biskupem Odonem szukający śladów księcia Wilhelma

https://en.wikipedia.org/wiki/Bayeux_Tapestry#/media/File:Odo_bayeux_tapestry.png (dostęp 11.11.2021)

15. Trybowanie

Tryptyk Matki Boskiej Chachulskiej z widocznym repusowaniem, z kolekcji Gruzińskiego Muzeum Sztuki w Tbilisi, Gruzja

https://pl.wikipedia.org/wiki/Sztuka_Gruzji#/media/Plik:-Georgia_Khakhuli_triptych.jpg (dostęp 11.11.2021)

16. Witraż

Scena z przypowieści o Łazarzu i złym bogactwie, katedra w Bourges, Francja

https://en.wikipedia.org/wiki/Bourges_Cathedral#/media/File:Bourges_-_Cath%C3%A9drale_-_Vitreaux_-39.jpg (dostęp 11.11.2021)

Sztuka gotycka

1. Architektura gotycka w Polsce

Sklepienie piastowskie w prezbiterium katedry na Wawelu w Krakowie

https://pl.wikipedia.org/wiki/Sklepienie_tr%C3%B3jpodporowe#/media/Plik:Katedrawawel.jpg (dostęp 11.11.2021)

2. Architektura sztuki gotyckiej w Europie

Katedra w Amiens, Francja

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Architektura_gotycka#/media/Plik:O_Amiens_-_Cath%C3%A9drale_Notre-Dame_\(1\).JPG](https://pl.wikipedia.org/wiki/Architektura_gotycka#/media/Plik:O_Amiens_-_Cath%C3%A9drale_Notre-Dame_(1).JPG) (dostęp 11.11.2021)

3. Barbakan w Krakowie

Widok na Barbakan z południowego zachodu, w Krakowie

https://pl.wikipedia.org/wiki/Barbakan_w_Krakowie#/media/Plik:Krakau_-_Barbakan.jpg (dostęp 11.11.2021)

4. Brama Floriańska

Brama Floriańska w Krakowie widziana z ul. Floriańskiej

https://pl.wikipedia.org/wiki/Brama_Floria%C5%84ska_w_Krakowie#/media/Plik:St._Florian's_Gate,_Pijarska_street,_Old_Town,_Krakow,_Poland.jpg (dostęp 11.11.2021)

5. Collegium Maius w Krakowie

Budynek Collegium Maius w Krakowie - widok od

ul. Jagiellońskiej
https://pl.wikipedia.org/wiki/Collegium_Maius_Uniwersytetu_Jagiello%C5%84skiego#/media/Plik:Jagiellonian_University,_Collegium_Maius_facade,_15_Jagiello%C5%84ska_street,_Old_Town,_Krak%C3%B3w,_Poland.jpg (dostęp 11.11.2021)

6. Epitafium

Epitafium Kallimacha dłuta Wita Stwosza znajdujące się w krakowskim kościele Św. Trójcy
[https://pl.wikipedia.org/wiki/Filip_Kallimach#/media/Plik:Church_of_Holy_Trinity,_Filippo_Buonaccorsi_%E2%80%9ECallimachus%E2%80%9D_\(Italian_humanist,_writer_and_diplomat\)_epitaph,_12_Stolarska_street,_Old_Town,_Krak%C3%B3w,_Poland.jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Filip_Kallimach#/media/Plik:Church_of_Holy_Trinity,_Filippo_Buonaccorsi_%E2%80%9ECallimachus%E2%80%9D_(Italian_humanist,_writer_and_diplomat)_epitaph,_12_Stolarska_street,_Old_Town,_Krak%C3%B3w,_Poland.jpg) (dostęp 11.11.2021)

7. Gotyk angielski

Katedra w Canterbury – nawa i centralna wieża widziane od południa, Anglia
https://pl.wikipedia.org/wiki/Katedra_Kanterberyjska#/media/Plik:Canterbury_Cathedral_-_Portal_Nave_Cross-spire.jpeg (dostęp 11.11.2021)

8. Jeździec z Bambergu

Jeździec bamberski-widok ogólny, katedra Świętych Piotra i Jerzego w Bambergu, Niemcy
https://pl.wikipedia.org/wiki/Je%C5%BAdziec_bamberski#/media/Plik:Bamberger_Reiter_BW_2.JPG (dostęp 11.11.2021)

9. Kaplica Trójcy Świętej na zamku w Lublinie

Kaplica Trójcy Świętej na zamku w Lublinie
https://pl.wikipedia.org/wiki/Kaplica_Tr%C3%B3jcy_%C5%9Awi%C4%99tej_w_Lublinie#/media/Plik:Lu-

[blin,_Kaplica_Tr%C3%B3jcy_%C5%9Awi%C4%99tej_w_zespole_zamkowym.jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Kaplica_Tr%C3%B3jcy_%C5%9Awi%C4%99tej_w_zespole_zamkowym.jpg) (dostęp 11.11.2021)

10. Katedra Notre Dame w Paryżu

widok na zachodnią fasadę katedry Notre Dame w Paryżu, Francja
https://pl.wikipedia.org/wiki/Katedra_Notre-Dame_w_Pary%C5%BCu#/media/Plik:Cath%C3%A9drale_Notre-Dame_de_Paris,_20_March_2014.jpg (dostęp 11.11.2021)

11. Katedra w Salisbury

Widok katedry w Salisbury od północnego wschodu, Anglia
https://pl.wikipedia.org/wiki/Katedra_w_Salisbury#/media/Plik:Salisbury_Cathedral.jpg (dostęp 11.11.2021)

12. Katedra w Wells

Katedra w Wells - zachodnia fasada, Anglia
https://en.wikipedia.org/wiki/Wells_Cathedral#/media/File:Wells_Cathedral_West_Facade_October_2021_-_Jack_Pease_Phography.jpg (dostęp 11.11.2021)

13. Kolegiata w Wiślicy

Kolegiata w Wiślicy
https://en.wikipedia.org/wiki/Collegiate_Basilica_of_the_Birth_of_the_Blessed_Virgin_Mary,_Wi%C5%Blica#/media/File:Wislica_Basilica_20060325_1125.jpg (dostęp 11.11.2021)

14. Kościół Mariacki w Krakowie

Widok kościoła Mariackiego w Krakowie od strony północno-zachodniej
https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_archiprezbiterialny_Wniebowzi%C4%99cia_Naj%C5%9Bwi%C4%99tszej_Marii_Panny_w_Krakowie#/media/Plik:Church_of_Our_Lady_Assumed_into_Heaven,_5_Ma-

[riacki_square, Old Town, Krak%C3%B3w, Poland.jpg](#)
(dostęp 11.11.2021)

15. Malarstwo gotyckie w Europie

Fragment niemieckiego witrażu z 1444 r. z Nawiedzeniem, z kolekcji Metropolitan Muzeum w Nowym Jorku, USA

https://en.wikipedia.org/wiki/Gothic_art#/media/File:Stained_Glass_Panel_with_the_Visitation_MET_MED700.jpg
(dostęp 11.11.2021)

16. Nagrobek tumbowy

Nagrobek Kazimierza III Wielkiego –, znajdujący się w bazylice archikatedralnej św. Stanisława i św. Wacława na Wawelu w Krakowie

https://pl.wikipedia.org/wiki/Nagrobek_Kazimierza_III_Wielkiego#/media/Plik:Krakow_nagrobek_Kazimierza_W.jpg (dostęp 11.11.2021)

17. Ołtarz Mariacki Wita Stwosza

Ołtarz Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny autorstwa Wita Stwosza w kościele Mariackim w Krakowie

[https://pl.wikipedia.org/wiki/O%C5%82tarz_Wita_Stwosza_w_Krakowie#/media/Plik:Church_of_Our_Lady_Assumed_into_Heaven,_St._Mary's_\(Main\)_Altar_\(1489_by_Veit_Stoss\),_5_Mariacki_square,_Old_Town,_Krak%C3%B3w,_Poland.jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/O%C5%82tarz_Wita_Stwosza_w_Krakowie#/media/Plik:Church_of_Our_Lady_Assumed_into_Heaven,_St._Mary's_(Main)_Altar_(1489_by_Veit_Stoss),_5_Mariacki_square,_Old_Town,_Krak%C3%B3w,_Poland.jpg) (dostęp 11.11.2021)

18. Pałac papieży w Awignonie

Pałac papieży w Awignonie

https://pl.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%82ac_papieski_w_Awinionie#/media/Plik:Avignon,_Palais_des_Papes_depuis_Tour_Philippe_le_Bel_by_JM_Rosier.jpg
(dostęp 11.11.2021)

19. Typ rzeźby Piękna Madonna

Piękna Madonna z Czeskiego Krumlowa (około 1400),

z kolekcji Muzeum Historii Sztuki w Wiedniu, Austria

https://pl.wikipedia.org/wiki/Pi%C4%99kna_Madonna#/media/Plik:Krumlovska_madona_KHM.JPG
(dostęp 11.11.2021)

20. Pieta z Awinionu

Pietà, autorstwo Enguerranda Quartona, 1455, tempera, z kolekcji Muzeum w Luwrze w Paryżu, Francja

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Piet%C3%A0_z_Villeneuve-l%C3%A8s-Avignon#/media/Plik:Enguerrand_Quarton,_La_Piet%C3%A0_de_Villeneuve-l%C3%A8s-Avignon_\(c._1455\).jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Piet%C3%A0_z_Villeneuve-l%C3%A8s-Avignon#/media/Plik:Enguerrand_Quarton,_La_Piet%C3%A0_de_Villeneuve-l%C3%A8s-Avignon_(c._1455).jpg) (dostęp 11.11.2021)

21. Pieta z Lubięża

Pietà z Lubięża, z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie

https://pl.wikipedia.org/wiki/Gotyki#/media/Plik:Pieta_z_Lubiaz.jpg (dostęp 11.11.2021)

22. Poliptyk grudziądzki

Poliptyk grudziądzki, z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie

https://pl.wikipedia.org/wiki/Poliptyk_Grudzi%C4%85dzki#/media/Plik:Grudzi%C4%85dz_Polyptych_15.jpg
(dostęp 11.11.2021)

23. Rzeźby gotyckie w Polsce

Pozdrowienie Anielskie z kościoła św. Wawrzyńca w Norymberdze, Niemcy

https://pl.wikipedia.org/wiki/Wit_Stwosz#/media/Plik:N%C3%BCrnberg_St_Lorenz_Veit_Sto%C3%9F_Engelsgru%C3%9F.jpg (dostęp 11.11.2021)

24. Rzemiosło artystyczne sztuki gotyckiej w Europie i w Polsce

XIV-wieczny, gotycki kielich z Pizy z nodusem

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Kielich_\(liturgia\)#/media/](https://pl.wikipedia.org/wiki/Kielich_(liturgia)#/media/)

[Plik:Chalice_Pizino_MBA_Lyon_L689.jpg](#) (dostęp 11.11.2021)

25. Rzeźba sztuki gotyckiej w Europie i w Polsce

Krucyfiks autorstwa nieznanego artysty śląskiego, około 1360 ro, z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie

https://pl.wikipedia.org/wiki/Krucyfiks_z_ko%C5%9Bcio%C5%82a_Bo%C5%BCego_Cia%C5%82a_we_Wroc%C5%82awiu#/media/Plik:Krucyfiks_widlasty_z_ko%C5%9Bcio%C5%82a_Bo%C5%BCego_Cia%C5%82a_we_Wroc%C5%82awiu.jpg (dostęp 11.11.2021)

26. Sainte Chapelle w Paryżu

Wnętrze górnej części kaplicy Sainte Chapelle w Paryżu, Francja

https://pl.wikipedia.org/wiki/Sainte-Chapelle#/media/Plik:Sainte_Chapelle_-_Upper_level_1.jpg (dostęp 11.11.2021)

27. Sztuka gotycka

Przykład późnego gotyku (flamboyant) - kościół Świętej Trójcy, plac Vendôme w Paryżu, Francja

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Flamboyant#/media/Plik:Vendome03.jpg> (dostęp 11.11.2021)

28. Uta von Ballenstedt i Ekkehard II z katedry w Naumburgu

Ekkehard II i Uta von Ballenstedt – figury z katedry w Naumburgu, Niemcy

https://pl.wikipedia.org/wiki/Mistrz_Naumburski#/media/Plik:Naumburg_Ekkehard_und_Uta.jpg (dostęp 11.11.2021)

29. Zamek i pałac Wielkiego Mistrza w Malborku

Zamek w Malborku, widok od strony Nogatu

https://pl.wikipedia.org/wiki/Zamek_w_Malborku#/media/Plik:Zesp%C3%B3%C5%82_Zamku_Krzy%C5%BCackiego_MALBORK_01.jpg (dostęp 11.11.2021)

30. Wit Stwosz

Portret Wita Stwosza, drzeworyt sztorcowy G. Röbera, wg rys. J Polkowskiego, wg Aleksandra Lessera (1860)

https://pl.wikipedia.org/wiki/Wit_Stwosz#/media/Plik:G.Rober_wg_rys._J.T._Polkowski_wg_A._Lesser_-_Portret_Wita_Stwosza.jpg (dostęp 11.11.2021)

pomysł, opracowanie i realizacja projektu,

opracowanie zagadnień i definicji: Agnieszka Kołodziejczak

tłumaczenie na polski język migowy: Marek Krzysztof Lasecki,

Tomasz Grabowski, Joanna Huczyńska, Monika Kozub,

Daniel Kotowski

kamera i montaż: Olgierd Koczorowski

opracowanie graficzne e-publikacji: Tomasz Grabowski

konsultacje eksperckie: Marek Krzysztof Lasecki,

dr hab. prof. UŁ Aneta Pawłowska (Katedra Historii Sztuki

Uniwersytetu Łódzkiego)

współpraca ekspercka: Grupa Artystów Głuchych,

Uniwersytet Łódzki

Projekt dofinansowany w ramach projektu grantowego pn.

„Polska dostępna – dostępność do zaprojektowania” realizowanym

w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój,

Oś Priorytetowa IV Innowacje społeczne i współpraca ponadna-

rodowa, Działanie 4.1 Innowacje społeczne przez Stowarzyszenie

Inicjatyw Gospodarczych Delta Partner, z siedzibą w Cieszynie,

ul. Zamkowa 3a/1, 43-400

E-publikacja przeznaczona wyłącznie do bezpłatnego użytko-

wania. Filmy udostępniane na zasadach licencji Creative

Commons Uznanie Autorstwa - Na Tych Samych Warunkach 3.0

Polska (treść licencji dostępna na stronie [http://creativecommons-](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/pl/legalcode)

[mons.org/licenses/by-sa/4.0/pl/legalcode](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/pl/legalcode)) z wyjątkiem zdjęć,

dla których licencje zostały odrębnie określone

Łódź 2021-2022